№135 (24.573) • 2023 гъэм щэкіуэгъуэм (ноябрым) и 11, щэбэт • Тхьэмахуэм щэ къыдокі • И уасэр зы тумэнщ

Пашэ хъуахэм йохъуэхъу

КъБР-м и Ізтащхьэ Кіуэкіуэ Казбек ехъуэхъуащ Къэбэрдей-Балъкъэрым щыщу «Зыгъэпсэхугъуэ иным» къыхэжаныкіа ныбжьыщізхэм икіи дяпэкіи ехъуліэныгъэхэр яіэну зэригуапэр жиіащ. Зэхьээзжуэм кърикіуахэр къыщагъэнајуащ «Артек» дунейпсо сабий центрым щекіуэкіа «Ипэкіэ кіуэ!» урысейпсо

3ЭХЬЭЗЭХУЭР Іыхьэ-Іыхьэурэ мази 8-кіэ екіуэкіащ, ціыху мелуа-ни 3 хэтащ. Абыхэм ящыщу класс нэхъыжьхэм щіэс ныбжьыщіэ 1500-рэ кізух зэіущіэм щызэныкъуэкъуащ.

1500-рэ кlаух зэlущ!ам щызэныкъуэкъуащ.
Зэпеуэм пашэныгъэ къыщызыхьахэм ящышщ Бахъсэн къалэ дэт
6-нэ курыт школым щ!эс Иуан Аскэр (гъэсак!уэр Тырныауз дэт 5-нэ
гимназием пэщ!эдээ классхэр щезыгъаджэ Абулькинэ Маргаритэщ;) Налшык къалэм дэт 14-нэ гимназием щеджэ Текуев Валерэ
(гъэсак!уэр Тырныауз дэт лицей №1-м физкультурэмк!э и егъэджак!уэ Абулькин Рафаилш); Налшык къалэ дэт 9-нэ курыт школым
и еджак!уэ Шорохов Владимир (гъэсак!уэр эколого-биологие
центрым и егъэджак!уэ Бердановэ Еленэш).

центрым и егъэджакіуэ Бердановэ Еленэщ).
Ныбжьыщізхэр гупу зэрылэжьэфыр къыщагъэлъэгъуащ. «Урысейм сропагэ» къыхуеджэныгъэм щізту ахэр зэпеуэм и кіыхьагъкіз пхыкіащ, кізух зэіущіэм зи гугъу щащіар унагъуэ лъапізныгъэхэрщ. Зэхьэзэхуэм щытекіуахэмрэ пашэныгъэ къыщызыхьахэмрэ къехуэхъуащ УФ-м и Президентым и Администрацэм и Унафэщіым и ялэ къуэдээ Кириенкэ Сергей, УФ-м егъэджэныгъэмкіз и министр Кравцов Сергей, нэгъуэщіхэри.

нистр кравцов сергеи, нэгъуэщихэри.
Зэпеуэм и къызэгъэпэщакіуэщ Щіалэгъуалэм я іуэхухэмкіз къэрал агентствэр, «Урысейр ізмалыфіхэм я къэралщ», «Зыгъэпсэхугъуз ин» АНО-хэр, «Пашэхэм я зэщіэхъееныгъэ» зэгухьэныгъэр.
Зэхьэзэхуэр гъэ къэс йокіуэкі «Егъэджэныгъэ» лъэпкъ проектым уэту

Іэнатіэм щекіуэкіхэм зыщегъэгъуазэ

КъБР-м и Іэтащхьэ Кіуэкіуэ Казбек лэжьыгьэ јузукіз хуззащ республикэм узыншагъэр хьумэнымкіз и министр Къалэбатэ Рустам. Ззіущізм щытепсэльыхьащ узыншагъэр хъумэнымкіз ізнатізм ціьхухэм ягэ дзізпыкъуныгъэхэр щрат и іуэхущіапіэхэр къызэрагъэщізрэщіэжым, ізщіагъэліхэмкіз къызэрызэтъзпашам

«УЗЫНШАГЪЭР хъумэн» лъэпкъ проектымкІэ республикэм щаухуащ икіи зэгъэпэщыжыныгъэ лэжьыгъэхэр щрагъэкіуэкіащ іуэхущіапіэ зыб-жанэм. Апхуэдэхэщ балигъхэм, сабийхэм щеізээ жанэм. Апхуэджэщ балигъхэм, сабийхэм щеlэзэ поликлиникэ къудамэхэр, амбулаториехэр, ФАПхэр. Псори зэхэту объект 16 мэхъу. Мы зэманым Іузхущ!апіэ 17-м лэжьыгъзхэр щок!уэк!, абыхэм ящыщщ Эльбрус, Куба, Кэнжэ, Октябрьскэ жылагъузэм щаухуу амбулаториехэр. Эльбрус, Куба къуажэхэм лэжьыгъэхэр и к!эм щынэблэгъащ. 2025 гъэм Красносельскэ, Белая Речкэ, Жэмтхэлэ, Светловодска, Къуба-Тэба, Дей, Шэрэдж Ищхъэрэ къуажэхэм амбулаториещ!эхэр щаухуэну я мурадщ.

ЦІыхухэм япэ медицинэ дэІэпыкъуныгъэхэр щрат Іуэхущіапізхэр Іэщіагъэліхэмкіэ къызэщрат іуэхущіапізхэр ізщіагъэліхэмкіз къвізэ-гьэлэщьныр гульытэ нэхь зыхуаціхэм ящьщиц. 2019 - 2023 гьэхэм «Къуажэ дохутыр» къэрал программэмкіз лэжьыгъэ ізнатізкіз къвізэ-рагъэлэщащ дохутыри 155-рэ, курыт медицинэ щізныгъэ зиіз ізщіагьэліу 16. Ахэр посри трагуэшащ районхэм щыіз сымаджэщхэм, абыхэм я къудамзу къуажэ пхыдзахэм щыізхэм икіи абыхэм псоми а Іуэхум хухаха ахьша-хэр яІэрыхьащ. Урысейм Узыншагъэр хъу-мэнымкіэ и министерствэм лъэІу тхылъ хуа-гъзхьащ иджыри медицинэ Ізщіагъэліи 4 а Іуэхум къыхашэнымкіэ дэіэпыкъуэгъу къахуэ-

Іэшіагъэліхэмкіэ къызэрагъэпэщын тащагъэлизмитэ къвъзэрагъэлэщын папшцэ республикэ программэ зэхалъхьэ. Абы ипкь иткіэ, дохутырхэм зэуэ ират ахъшэу сом мелуан 1,5-рэ яіэрыхьэнуш. Зэраубзыхуамкіэ, зэман гъунэгъум Прохладнэ район сымаджэщым лэжьакіуэщіэхэр яіэнущ.

КъБР-м и Парламентым и Унафэщі Егоровэ Татьянэ иджыблагъэ иригъэкіуэкіа зэ-іущіэм депутатхэр щыхэплъащ Іуэхугъуэ 30-м нэблагъэм

АБЫХЭМ ящыщт «ЦІыху щхьэи псэупіэ яухуэн папщіз Іыхьэ пщіэншэу Къэбэрдей-Балъкъэрым зэрыщратымрэ КъБР-м и ЩІы кодексым и Іы-хьэ 14, 17-хэм зэхъуэкІыныгъэхэр хэлъхьэнымрэ я ІуэхукІэ» КъБР-м и Законым и 2-нэ Іыхьэм зэ-хъуэкІыныгъэхэр хэлъхьэным теухуауэ» КъБР-м и законым и проектыр.

проектыр.
Абы къызэрыщыгъэлъэгъуамкlэ, пщјэншэу щlы lыкьэ къратыну хуитыныгъэ яlэщ: абы
хуэныкъуэу республикэм щылсэухэм, дзэ lузху хэхам хэтахы,
Урысей Федерацэм и Лыхъужьхэм, дзэ lузху хэхам хэтуър хыужызм, дзэ унзух хэхам хэгу кьэрал дамыгьэхэр зыхуагьэ-фэщахэм, зауэм и ветеранхэм, апхуэдэуи лыхъужьыр хэкіуэ-дамэ, абы и унагъуэм щыщхэм (унагъуэщіэ зымыухуэжа щхьэ-гъусэм, балигъыпіэ ныбжым гъусэм, балигъыпіэ ныбжым нэмыса и сабийхэм, япіыну къа-щтахэм, илъас 18-м щіигъуахэм (а ныбжым нэмысу ныкъуэдыкъуэ хъуамэ), щІэныгъэ зэзыгъэ-гъуэтхэм (илъэс 23 пщІондэ), адэ-анэхэм.

Зэкинэм шытепсэпъыхьаш «Къэбэрдей-Балъкъэр Республи-

ЩІы Іыхьэ зратыпхъэхэр ягъэбелджылы

кэм лэжьыгъэ ІуэхухэмкІэ коэффициентыр щІыхьауэ щ ыр 2024 гъэм те-щыгъэбелджылын» КъБР-м и законым и проектым. КъБР-м и Парламентым Лэ-жьыгъэмкlэ, социальнэ политикэмрэ узыншагъэр хъумэным кіэ и комитетым и унафэщі Къэжэр Хъусен зэрыжијамкіэ. законопроектыр республикэм и Правительствэм къыхилъхьащ, хамэ къэралхэм щыщу щіыналъэм зи лэжьыгъэ къыщызэвьгъэпэщ ціыху щхьэхуэхэм я коэффициентыр 2024 гъэм 3,0-м хуэзэу хуагъэувын папщІэ.

Нэхъ ипэкІи. 2021 - 2023 гъэхэми.

бжыгъэр апхуэдэу щытащ. - Абы Іэмал къыдет лэжьыгъэ къалъыхъуэу Іэпхъуэшапхъуэхэм я бжыгъэр нэхъ мащіэ тщіыну, лэжьыгъэ Іуэхухэр щіыналъэм зэтес щыхъуну, псом хуэмыдэу республикэм

щыпсэухэр ІэнатІэкІэ къызэдгъэпэщыну, къищынэмыщlауэ, хамэ къэрал щыщу Къэбэрдей-Балъкъэрым зи лэжьыгъэ къыщызэзыгъэпэщхэм я хэхъуэм щхьэщатык налогым хэдгъэхъуэну, сэлъам. - къыхигъэщащ къэп-

Депутатхэр зэlущlэм щыхэп лъащ федеральнэ законхэм я проектхэм, УФ-м и щІыналъэхэм къабгъэдэкІ жэрдэмхэм. Ахэр теухуат УФ-м и муниципальнэ ІзнатІзм, щІыпІз унафэр къызэрызэрагъэпэщ щІыкІзхэм, сату Јузхум и лъабжьэхэм, щэхуа-кјуэхэм я хуитыныгъэхэр хъумэ-ным, щіэныгъэ нэхъыщхьэ щрат еджапіэхэм узыншагъэр щра-гъэфіакіуэ я спорт лагерхэр зэгъэпэщыжыным, нэгъуэщіхэ-

КъищынэмыщІауэ, КъБР-м и Парламентым Промышленноспарламентым промышленностымкіэ, гранспортымкіэ, связымрэ гъуэгу Ізнатізмкіз и комитетым и унафэщі Байдаев Сэлихь ззіущізм хэтхэр шигъэгъузащ республикэм и автомобиль гъузгухэмрэ гъущі тьуэгу зэпрыкіыпізхэмрэ шы-нагъуэншэу щытыным теухуауэ КъБР-м и Парламентым и Президиумым ищІа унафэр зэрагъэзащІэм.

> КъБР-м и Парламентым и пресс-Іуэхущіапіэ

adyghe@mail.ru • advghepsale.ru • apkbr.ru • smikbr.ru • ■Адыгэ Псалъэ • 🖪 Адыгэ Псалъэ

ЩІыналъэм ахъшэу иІэнур ягъэбелджылы

митетхэм мы зэманым щыхо-плъэ «КъБР-м и бюджетыр 2024 гъэм, 2025-2026 гъэхэм ятещІы-хьауэ» КъБР-м и законым и про-

РЕСПУБЛИКЭМ и хабзэубзыху ІуэхущІапіэм Законодательст-вэмрэ щІыпіэ унафэр зехьэнымкіэ, Жылагъуэ шынагъуэншагъэмрэ Іулъхьэм пэщІэтынымкІэ, Къэп-щытэныгъэмрэ регламентымкІэ и комитетхэм зэгъусэу ирагъэ-кlуэкlа зэlущlэм къыщытеувыlащ НДФЛ-м, цlыхубэр хъумэнымкlэ lyэхухэм хухах мылъкум, бюджет Іэнатіэ Іутхэм я улахуэм.

Пэжьыгъэмкіэ, социальнэ по-литикэмрэ узыншагъэр хъумэ-нымкіэ, Физическэ щэнхабзэмнымкіз, Физическа шалакоозмікіз, спортымра туризмэмкіз ко-митетхэм я зэіущіэм щедзіуащ налог хэхъуэхэр къэкіуэну илъэ-сищым зыхуэдэнум. Апхуэдзуи къызэхуэсахэр тепсэлъыхьащ узыфэ хьэлъэ зыпкърыт цІыху-хэм хущхъуэ зэрыратымрэ Іуэхуттепсэпъыхьащ хьэбзэхэмкІэ зэрызыщ агъахьэозэхэмкіэ зэрызыщагы ак къуэмрэ ехьэлlа Іуэхухэм, респуб-ликэм физическэ щэнхабзэмрэ туризмэмрэ зэрызыщрагъэужьым, бюджет ІэнатІэ пэрытхэм я улахуэм зэрыхухагъэхъуэну Іэмалхэм.

малхэм. Егъэджэныгъэмкіэ, щіэныгъэмрэ щіалэгъуалэм я іуэхухэмкіэ, Щэнхабээмкіэ, жылагъуэм эсгъэужьынымрэ хъыбарегъащіэ политикэмкіэ комитетхэм хэтхэм гульытэ хэха хуащіащ сафий зочинахуальна эрэльгатынай бий зеиншэхэм үнэ зэрыратынум, егъэджакіуэхэмрэ гъэсакіуэхэм-рэ къахьым зэрыхухагъэхъуэну щіыкіэм. Апхуэдэуи депутатхэр тепсэлъыхьащ школ тхылъхэм текlуадэ ахъшэм, КъБР-м «Информационное общество» и къэрал программэм хыхьэ Іуэху-гъуэхэр зэрагъэзащІэм, КъБР-м гъужэр зэрагъэзащ/эм, КъБР-м и цэнхабэз щ/эмнхэр хъумэным-кlэ управленэм хухах бюджет ахъшэм зэрыхагъэхъуэну щы-кlэм, КъбЭрдей-Балъкъэр Республикэмрэ Художествэхэмкlэ Урысей Академиемрэ зэгъусэу ирагъэк/уэк/ Иухум и ещанэ ыхъар 2024 гъэм зэрагъэзэщ/эми

нум. Экономикэмкіэ, зыужьыныгъэмрэ хьэрычэт Іуэхухэмкіэ, Мэкъумэш Іэнатіэмкіэ, щіыуэп-сыр къэгъэсэбэпынымкіэ, экологиемрэ дыкъэзыухъуреихь ду

нейр хъумэнымкlэ комитетхэм я зэlущlэм щытепсэлъыхьащ хьэрычэт lyэху мыинымрэ курытымрэ къэралыр зэрадэlэпы-къум, уэм пэщlэтынымкlэ lуэхухэм хүхах ахъшэр зыхуэдизынум, мэкъумэш техникэхэр шіэкіэ зэ

рызэрахъуэкІынум. ЩэкІуэгъуэм и 9-м Промыш-ленностымкІэ, транспортымкІэ, связымрэ гъуэгу ІэнатІэмкІэ, УхуэныгъэмкІэ, псэупІэ-комму-нальнэ, гъэсыныпхъэ-энергетикэ Ізнатізмкіз комитетхэр хэплъаш республикэм и дэфтэр нэ-хъыщхьэм. Зэlущ!эхэм къыщащ-та унафэхэр иратащ КъБР-м и Парламентым Бюджетымк!э, налогхэмрэ ахъшэ ІуэхухэмкІэ и ко-митетым. Абыхэм къыщагъэлъэгъуахэр къалъытэнущ республикэм и бюджетыр къыщащтэ-

кіэ. Зэрытращіыхьымкіэ, Къэбэр-дей-Балъкъэрым и бюджетым дол ралькорым и бюджетым теухуа законым и едэГуэныгъэхэр шэкГуэгъуски са щэкіуэгъуэм и 21-м екіуэкіынущ. Щэкіуэгъуэм и 30-м депутатхэр епя и мыдетфед шунеалпех еджэгъуэм

КъБР-м и Парламентым и пресс-Іуэхущіапіэ.

Іэщ щхьэ бжыгъэм хохъуэ

Къэбэрдей-Балъкъэрым и мэкъумэш ІуэхущІапІэхэм щаІыгъ былымымрэ джэдкъазымрэ я бжыгъэм хэ-хъуащ 2023 гъэм и япэ мази-

КАВКАЗ Ищхъэрэм Статистикэмкіэ и управленэм иджыблагъэ къызэритамкіэ, республикэм Іэшышхуэм процент 0,3-кlэ, абы щыщу жэ-мым процент 1,3-кlэ щыхэ-хъуащ. Щхьэ бжыгъэкlэ къапщтэмэ, Іэщышхуэр мин 272,1-

штэмэ, Ізщышхуэр мин 2/2,1-рэ мэхьу, абы щышу жэмыр – мин 137,1-рэ. Мэкьумэш, фермер, уней Іуэхущіапіэхэм ээхэту джэд-къазу яіэр мини 4,2-рэ мэхъу. Нэгъабэ и иджы хуэдэ зэманым щыіа бжыгъэхэм нэхърэ ар проценти 9-кІэ нэ-

ьыбэщ. мэлымрэ бжэнымрэ я щхьэ мэлымрэ бжэнымрэ я щхьэ бжыгъэр нэгъабэрейм хуэдизщ – 2022 гъэм зэрыщыта мин 415-м нэблагъэщ мы гъэми яІэр.

ми я1эр. Былымрэ джэдкъазу республикэм щагъэхъум и процент 71,7-р унагъуэхэм щагытыц: жэмхэм я процент 69-р, мэл-бжэнхэм я процент 48,6-р, джэдкъазым я процент 42,2-р къуажэдэсхэм ээрахьэ. БАТОКЪУЭ Албэч.

ЗэІущІэшхуэм къыщопсалъэ

Къэбэрдей-Балъкъэрым Бахъсэн щіыналъэм щіыпіэ са-моуправленэмкіэ и советым и тхьэмадэм и къуэдзэ Іэхъуэбэч Андзор иджыблагъэ хэтащ икіи ктыщыпсэльащ Санкт-Петер-бург къалэм щекІуэкІа, БРИКС+ дунейпсо муниципальнэ зэхуэ-сыгъуэм и 5-нэ зэІущІэм.

АР хуэунэтІауэ щытащ ди блэкlамрэ къэкlуэнумрэ зэпыщlэ-ным, дуней псом ар щыхэпщэным, зызыужь къэралхэм я къалащхьэхэмрэ муниципальнэ щІыпіэхэмрэ социально-эконощытахэмрэ социально-эхоно-микэ я лъэныкъуэкlэ зегъзужьы-ным, абы щхьэкlэ щалхъэхэм, нэгъуэщlхэми. Апхуэдэуи абы щытепсэлъыхьащ финансхэм, хэрычэт щіэн іуэхухэм, ціыхубэ хъыбарегъащіэ іэнатіэхэм нобэ щытепщэ іуэхугъуэхэм, щіэуэ къыхыхьахэм. Іэхъуэбэч Андзор и къэпсэлъэ-

ныгъэр теухуауэ щытащ социальнэ, экологие мыхьэнэ зиlэ lуэхугъуэхэм бизнесыр къыхэшэ-ным, абы и фlыгъэкlэ цlыхухэм я

ным, абы и фіыгъэкіз цыхухэм я псзукізр егьэфізкіуэным хуэгъэзауэ щыіз хэкіыпізхэм. БРИКС+ ззіущізшхуэм и лэжыыгыэм хэтащ Азием, Африкэм, Латин Америкэм, Къуэкіыпіз Гъунэгъумрэ СНГ-мрэ щыщ къэрал 63-м я ліыкіухэхр, Ахэр зэ хъуэжащ я Іузху еплъыкіэхэмкіэ, лэжьыгьэкіэ адэкіи зэпыщіауэ щытынуи зэгурыіуащ. ХЬЭЩЫКЪУЕЙ Олег.

● КъБР-м и прокуратурэм къет

Прокурорым и нэІэ тетынуш

ЦІЫХУХЭМ зыкъыхуагъэзащ сабий ныкъуэдыкъуэр гъащІэм

цівілу дэм зыкъыхуать заащ саоий ныкьуэдыкьуэр гьащізм хэзэгьэным, сымаджэ цівікнухэр хушкуэр льагісейхэмкіз къызэгьэпэщыным, балигъ мыхъуам зыпащізным теухуауз судым игъзува хабээр зэрамыгъзащізм, нэгъуэщіхэми ехьэліауз. Къекіуэліахэр щіэтхьэусыхахэр къыіахащ, абыхэм хэплъэну пщэрылъ щащіащ республикэ прокурорым и къуэдээхэм, аппаратым и ізнатізхэм я унафэщіхуэ ахэр зи лэжьыгъэм хыкъэхэм. А псори зэрагъэзащізм кіэлъыплъынущ республикэм и прокурорыр.

ЗыхуейхэмкІэ къызэрагъэпэщащ

КъБР-м и прокуратурэм Іуэхур зэхигъэкlа нэужь, ныкъуэды-къуэхэр зыхуэныкъуэ Іэмэпсымэхэмкlэ къызэрагъэпэщащ.

ПРОКУРАТУРЭМ ціыхухэм зэрызыхуагъэзам тету къипщытащ ныкъуэдыкъуэхэм я хуитыныгъэр хъумэнымкіэ хабээр зэрагъэза-

къызэрыщІэкІамкІэ, Урысейм Пенсэмрэ социальнэ страхованиемкіз и фондым и щіынальз къудамэм ныкъуздыкъузу щым дзізпыкъузгъу къахузхъуну техникз ізмэпсымэхэр и чэзум яізригъзхьакъым.

Республикэ прокуратурэм Пенсэмрэ социальнэ страхованэмкіэ фондым и щіынальз къудамэм и унафэщіым хуигьэльэгьуат къыщіагъэща ныкъусаныгъэр игъэзэкіуэжынуи, іуэхур зэфіа-гъэкіри ныкъуэдыкъуэхэр іэмал имыізу зыхуейхэмкіз къызэра-

БАХЪСЭН Азэмэт.

Мы махуэхэм

Щэкіуэгъуэм и 11,

дунейпсо махуэщ

 Щэхуэным и дунейпсо махуэщ

• Урысейм щагъэлъапІэ Эко-

номистым и махуэр. ◆Япэ дунейпсо зауэр щиуха махуэщ. Ар екіуэкіащ 1914 гъэм бадзэуэгъуэм и 28-м къыщыщіэдзауэ 1918 гъэм къыщыщіздзауэ 1918 гъэм щэкіуэгъуэм и 11 пщіондэ икіи къалъытэ къэрал нэхъыбэ

зыхэта зауэхэм ящыщу. ◆1990 гъэм дунейм къытехьащ «Российская газета»-м и япэ

къыдэкІыгъуэр. ◆ 1908 гъэм къалъхуащ полковник, Бэракъ Плъыжь ордену 6 зрата **Шемякин (Къардэн)** Михаил

4 1917 гъэм къалъхуащ Совет Союзым и Ліыхъужь, генералмайор Къардэн Къубатий.
 4 1920 гъэм къалъхуащ КъБР-м

гъуазджэхэмкіэ шіыхь зиіэ и лэжьакlуэ, балетмейстер **Га-льперин Григорий**.

льперин Григорий.
• 1937 гъэм къалъхуащ экономикэ щіэныгъэхэмкіэ доктор, КъБКъМУ-м и профессор Жанджэрий Юрий.
• 1958 гъэм къалъхуащ филологие щіэныгъэхэмкіэ доктор, КъБКъУ-м и профессор Къэмбачокъуз Іалам КъБКъУ-м и про Къэмбэчокъуэ Іэдэм.

Дунейм и щытыкІэнур «родоda.yandex.ru» сайтым зэритымкіэ, Налшык уэфіу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градуси 8 - 11, жэщым градуси 3 - 4 щыхъунущ.

ЩэкІуэгъуэм и 12, *тхьэмахvэ*

•ФІагъым и дунейпсо ма-

Пневмонием (тхьэмбыл узым) ебэныным и дунейпсо

махуэщ ◆Урысейм и ХъумапІэ банкым и лэжьакіуэм и махуэщ Урысейм шынагъуэнша-гъэр къызэгъэпэщынымкІэ и Іэщіагъэліым и махуэщ

◆1472 гъэм Урысейм и Гербыщіэр - щхьиті зыфіэт бгъэр зытетыр - къащтащ.

◆1936 гъэм къалъхуащ пиа-нисткэ Іэзэ, КъБР-м щІыхь зиІэ и артисткэ **Бэрсокъуз** Еленэ. ◆1937 гъэм къалъхуащ Иор-

данием щыщ къэрал, жыла-гъуэ лэжьакlуэ, философием доктор. профессор. и доктор, профессор, ЩІДАА-м и академик, томий хъу «Адыгэ тхыдэ щіэнгъуа-зэр» хьэрыпыбээкіэ къыдэзы-гъэкіа Бацэжь (Мамсыр) Мухьэмэд-Хъер.

Дунейм и щытыкІэнур

«родода. уал фаги» сайтым зэритымкіэ, Налшык уэфіу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 12 - 16, жэщым градуси 10 - 11 щыхъунущ.

Щэкіуэгъуэм и 13. *блышхьэ*

Нэфхэм я дунейпсо махуэщ ◆Гуапагъэм и дунейпсо ма-

♦Урысейм радиацэм, химическэ, биологическэ Іэщэхэм защыхъумэным хуэгъэпса и

дзэхэм я махуэщ ♦Урысей Федерацэм Къэрал щэхур хъумэнымкІэ и ІуэхушІапіэр къыщызэрагъэпэща махуэщ ◆ 1758 гъэм Москва къалэм и

льабжьэр щагъэтІылъащ Япэ медицинэ институтым (иджыпсту Сеченов И. М. и цІэр зэрихьэу Москва дэт медицинэ академиерш).

• **1929 гъэм** къалъхуащ Адыгэ Республикэм и сурэтыщI, Республикэм и сурэтыщI, AP-м и гербыр зыщIа **Мерэты**къуз Долэт. ◆1955 гъэм къалъхуащ зэ-

дзэкlакіуэ, радиожурналист **Мэремкъул Ларисэ**.

Дунейм и щытыкіэнур «pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкіэ, Налшык уфауэ щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 16, жэщым градуси 9 шыхъунуш.

Зыгъэхьэзырар **ЩХЬЭЩЭМЫЩ**І

Лъэпкъ Іущыгъэ:

Батырыбжьэм уефэн ипэкіэ ар щіатыр зэгъащіэ. • ДифІ догъэлъапІэ

Хъуапсэ и псэ кІуэдыркъым

Ціыхур ціыхущіыжщ, жаіэ адыгэхэм. Зым и щапхъэр адрейм бэыпхъэ хуэмыхъуамэ, дунейр и піэм икіынтэкъым икіи зиужьынтэкъым. Зым и ээфіэкіым адрейр иригушхуэу щымытамэ, щізныгъз къигъэхъуапіи щыізнтэкъым

ІЗЩІАГЪЭРЭ щіэныгъэрэ зрагъэгъуэтыну еджапіэ нэхъыщкьэ щіэтіысхьа ныбжьыщіэхэм къэрал гъзунэхуныгъэр зэращіэкірэ куэд щіатэкъым: ялъагъур яфіэхьэлэмэтт, зэхахыр яфіэгьяціягъуэнт. КъБКъУ-м адыгэбзэмрэ литературэмкіэ и къудамэм щіэтіысхьа ныбжьыщіэхэм къахыхьа ліым псори зәуә къигъэдэіуаці; «Зытеува гъуэгур тыншыгъуэ защіэу кіуэцірыкіыу къызыщыхъум адыгэбэз къудамэм щищіэн щыгыхыми, нэгъуэщі іуэхум эрыретыж, ауэ а гъуэгур схуэкіунущ икій сыгалъаныции, жызыізым, бээр и ізщэу, хабзэр и фащэу зэреджэным зыхурегъэхьэзыр. Лъэпкъ интеллигенцэм и кіыщи фыкъызышіыхжаюи, абы хуэфэшыну обышыт, эжиізом.

Ізщу, хабазр и фащуу зэреджэным зыхурегьэ-жэзыр. Льэпкъ интеплигенцям и кіыщи фыкъы-зыщіыхьари, абы хуэфэщыну фыщыт», - жиіэри. Абдежым япау къзтціыхуа ліым дызыхуежьа уэхум джэгу зэрыхэмытыр зэуэ зыхыцигьэщіа икіи дызыхуиунэтіа куэдыр нобэрей ди гъащіэм къы-щытхуощхьэпэ. Зи гугьу сщіыр илъэсихкіз унэ-тіакіузу къытщхьэщыта, зи ныбжьыр нобэ илъэс 65-рэ ирикъу, филологие щірныгьэхэмкіз доктор, профессор Къэмбэчокъуз Іздэмш. Курыт еджапіэр къэзыуха ныбжыщіэхэр зы-хыха гъащіэщіэр щхъужізпльыкіэт, льэныкъуэ куэдкіз узыізпишэрт. Иджырей щіалэгьуалэм щіэщыгъуэ жыхуаіэр интернетым и гугьу ящіу зэхэхагатьмым, щізуэ тлъагьурат ди шізныгъэ къэкіуапіэри, сытми дыхуэнэхъуеиншэт. Ща-липлі къудей фізкіа дахэмыту, хъыджэбз 50-м нызэрыхьэс ди гупым унафэщі тхуэхъуа Къэмбэ-чокъуз Іздэм зыри зэи гульытаншэ ищіакьым, зыщіигъэдзіунрэ зыхуигъэсэнрэ дапщэщи иіащ. Тхьэмахуэ къэс зэ дызэхуишэсрэ щхээм и Іуаху зыіуткіз къыдэпсэльылізу, къыкізрыхур иущийуз, ява итыл мгахантами пха-зум пузьам и пузау зыіуткіз къыдэпсэльылізу, къыкізрыхур иущийуз, ява итыл итъэми пхъа-Тхьэмахуэ къэс зэ дызэхуишэсрэ щхьэж и Іуэху зыіуткіз къыдапсэльылізу, къыкізрыхур иущийуз, япэ итыр игьэгушузу къытхэтащ. Псальэм пхъашагь щыхилъхьэнури, Іуэхур гушыізкіз щигьэнщіынури ищіэрт Іэдэм. Жыпіэнуращи, нэхъыжьыфі ктытхуэхърут. Зэдеджахэр дыщызэрихьэлізкіз, щыжыгіз щыізщі сыту фіыт Іздэм дызэрыпэщізуар, гъащіэм дызышыхуэзэнкіз хъуну зіумыбэхэр зэрымытіасхъэр пасэу зэрызыхыдигьэщіар. «Хыджэбз быным» фи нэіэ ятевгтэт», жиізурэ ціалэхэр диушйрт, «цінахутьу мащіэм пщіз хуэфщіу зевгъасэ», жиізурэ хынджэбзхэри зэпымычу игьэдаіуэрт. «Нобэ фи зэхущытыкіз хъуращ унагтьуз щыфщікіз фызытетынури, шыіагъэ зэхувиізу, пщіз зэхуэфщіу фызэхэт», - и псалъитіым языр арат. Іздэм щіалэхэм ктытхуэткіміт, ауэ ктызэрытхуэсактыр сыт

фызэхэт», - и псалъитым языр арат. Іздэм щіа лэхэм кывтхуэткійта дух къвізэрытхуэсакъыр сыткій къвідигъащіэрт: еджәныгъэми щізгъзкъуэн къвіщытхуэхъурт, гъащіэми лей къвізэрыщытлъымысыным хущіэкъурт. Ар дапщэщи зыхэтщіащ, ди гум ізфіу щімлъми ар и зы щхьэусыгъуэщ. Къэмбэчокъуэм гъэсэныгъэ и Іуэхукіз къвідригъэкіуэкіа лэжьыгъэм нэхър нэхъ мащіэтэкым егъэджэныгъэми щіэныгъэми хилъхъэр. Дызыхуригъаджэр адыгэбзэм и синтаксисрат, ауэ псалъэухам и гъэпсыкіэмрэ щхьэхуэныгъэжэмкіз зфіэкіыртэкъым и дерсхэр. Псалъэм морфологие и лъэныкъуэкіз бгъэдэлъ нэщэнэхэр псалъэ залхамоэ зарыщылажьэ шіыкіэр залхамоэ псалъэухамоэ зэрышылажьэ гие и лъэныкъуэкіз бтъздэлъ нэщэнэхэр псалъз запхамра псалъзухамра зэрыщылажьа щіыкізр курыхыу дигъэльагъурт, кіз зимыіз щалхъэхэмкіз нэгъэсазу тхузэлкърихырт. Адыгэбэз синтаксисымкіз лекцэ къытхуеджэр Урыс Хьэталийт, къыдата теориер практикэ и лъэныкъуэкіз убзыхуным хузунэтіауэ къыддэлажьэр Къэмбэчокъу Іздэмти, псалъзухар зищіысыр умыщіэнкіз ізмал зимыіз іухут.

Профессоритіми псалъз шэщіар зыхалъхьз щыізтэкъым: зи гупсысэр екіуу къэзыіуатэр, зэщіэтокъым зи гупсысэр екіуу къэзыіуатэр, зэлынутэкъым, ауз къыщыхэхуз зэзэмызэри шэрыуэти, гукъинэж хъурт. «Гупсысэм псалъз къыхуэгъэщіакъым, ауз къыщыхэхуз зэзэмызэри шэрыуэти, гукъинэж хъурт. «Гупсысэм псалъз къыхуэгъэщіакъым, аутъэгусэри кіуэсаны, уэри кіуэсэныгу ухъуауз къыщізкіынщ», - жриіэрт

псальэ кыхуэгъэщіактым, зигъэгусэри кіуэсащ, уэри кіуэсэныгу ухъуауэ къыщіакіынщ», - жриіэрт зыхуейр къызыпимыха хтыджэбзым. Іздэм и бгъэдыхьэкіэри щхьэхуэт: псалтьзуха зэхэлтыр фівуэ гъзгугъуауэ блыным фіэлъ доскам зыгуэ-рым ктрыригъатхэрти, абы и зэпктырыхыкіз хтум егъэджакіуэри студентхэри арэзы техтыуху елэжырт. Синтаксисыр зыктыміз есэпым ещхыц, іуэхугтыуэ кузду зэхэлтыц, ктышыптехыз-льз щыізу. Апхуэдэхэм деж Іздэм синтаксис іуэхугтыуэр фіыуэ ктызыгурымыіуа еджакіуэм ктыбгтьэдэкіыртэктым. Загіз эзпктырихын хуей пса-льзухам натыуэш жым, загіз эзпктырихын хуей псальзухам нэгъуэщ жыlэкlэ хуригьэщіырги, абыкlэ псалъэхэм ягъэзащіэ къалэныр къригьэгъуэтырт. «Гугьуу къыфщыхъу псалъэухар къуажэ цыкlуу, фэ абы къышхъэщыг джабэм фыкъеллъыхыр фыдэплъэу къызыщывгъэхъу. Псалъэхэр уэрамщ, я зэхуаку дэлъ зэпхыкlэхэр утыкущ», -

жиіэрт, гушыіэ мащіэ хэлъу. Иригьэдж Іуэхумкіэ шыіагьэ хэлъти, зы ціыхум мыхъуу, псоми зэхащіыкіын щхьэкіэ къытригьэзэжурэ тепсэльыхыфынут зы Іуэхум. Адыгэбээ синтаксисыр Іэдэм зэрыдигьэщіэфам шэч хэльктым. Къэмбэчокъуэр зыпэрыт Іэнатіэм ктызэрыхуигьэщіам и щыхьэтщ ар абы зэм эрытемызашэр. Апьгэбээ абы агам шарынэгэр и псэм сът шы-

гъзщам и щыхьэтщ ар абы зэм зэрытемызашэр. Адыгэбээр, абы елка щіэныгьэр и псэм сыт щы-гъуи фізіэфіу къокіуэкі. Іздэм иджыри къуажэ еджапіэм щіэст усэ тхыным гу щыхуищіам, и ізда-къзщіакіхэр «Іуащъзыажуэ» журналым кънте-хуэу щыхуежьам. Пэжщ, адэ-анэм яфіэфіымрэ езым и хъуэпсапіэмрэ зэблэкіыпіэ ямыгъуэту зэ хъуат, ауэ щіалэщіэм и гугъапіэхэр зрипхым пэіэщіэ зыхуищіакъым, ар зригъэхъуліаш, Іздэм зэрыжиіэжымкіэ, КъБКъУ-м зэрыщіэтіысхьэну тхылъхэр зритыну комиссэр здыщіэс пэшым щы-щіыхьам, зы лъэныкъуэмкіэ адыгэбээм хуеджэну хуейхэм. адрейжів р дохутыю хъни хуейзхэм. а

ткыльжур унитыну комитсэр здештает пэшым щенщыхым, зы лъэныкъуэмкіз адыгэбээм хуеджэм я тхылъхэр шыахырт. Дохутыр хъуну хуезхэм я тхылъхэр шыахырт. Дохутыр хъуну зи гуращэхэр зыбгъэдэт Ізнэм бгъэдыхьа щхьэкіз, яритыну тхылъхэр къыбгъэдэт стіолым трилъхьащ иужьрей дактыкъэм. Алхуэдэ шыкізкіз Къэмбэчокъуэр адыгэбээм хуеджэну Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым тхыдэмрэ филологиемкіз и факультетым щіэтіысхьауэ щытащ. КПСС-м и Комитет нэхъышхьэм 1975 гъэм къыдигъэкізуэ цыта унафэм ипкъ иткіз, лъэпкъ мащіэхэм къахэкізуэ тхэным дихьэх щіалэгъуалэм шыхьэрышхуэхэм дэт еджапіз нэхъшхьэхэм журналистикэмкіз я факультетхэм щіэныгъэ щызрагъэгъуэт хъунут. Алхуэдэу зи тхыгъэхэр шіынальэ икій хэгъэгу газетхэм къытехуэ хъуа щіалэщізр Ленинград дэт къэрал университетым ягъэкіуащ. Журналист ізщіагъэр зэзыгъэгъуэта іздам хэкум къигъэзэжащ. Аруан щіынальэм кыщымахіз «Маяк» газетым мазэ бжыгъясіз рака марау. «Ленин груэгу» газетым иракіа щымылэжьауэ, «Ленин гъуэгу» газетым ира-гъэблэгъащ. А зэрылажьэм хуэдэу, Къэмбэчо-къуэр КъБКъУ-м лэжьакіуэ яшащ - сыхьэт бжыгъэ пыухыкіа иіыгъыу иригъэджэн щіидзащ. Абы льандэрэ ар егъэджэныгъэ Ізнатіэм пэрытщ. Лэ-жьыгъэм хэпщіа хъуа щіалэм газетыр имыу-тіыпщу хъуакъым. Куэд дыди дэмыкіыу, КъэмтІыпшу хъуакъым. Куэд дыди дэмыкіыу, Къэм-бэчокъуэм Урыс Хьэгалий и унафэм щіэту канди-дат диссертацэр итхащ икіи ар 1990 гъэм Тбилиси щыпхигъэкіыгъащ. Абы къыкіэлъыкіуащ и док-тор диссертацэри. «Адыгэбээр эзи жагъруу слъэ-гъуакъым, ауэ ар си гъащіэм тепщэ хуэзыщіа Хьэталий и фіыщіэр инги», - жеіз Іэдэм. Къэмбэчокъуз Іэдэм КъБКъУ-м лъэпкъ фило-логиемкіэ и къудамэм и декану щытащ. Адыга-барика Баль каранібамира «Картами» кайбами

Къэмбэчокъуэ Івдэм КъБКъУ-м лъэпкъ филопогиемкіз и къудамэм и декану щытащ. Адыгэбзэмрэ балъкъэрыбзэмрэ хуеджэну хуейхэм я
бжыгъэм хэпщіыкіыу щыхэхъуар абы щыгъузу
жыпіз ъхуянущ. Декану щылэжьа илъэсхэм Іздэм
хузэфізкіащ щіалэгъуалэр бзэм зэрыхурагъэджэну программэхэр, методику икіи дзіэпыкъуэгъу тхылъхэр зэхалъхъэн. Ар къызэрымыкіуэу
щхьэпэ хуэхъуащ еджэныгъэм и фіагъыр къзэтыным. егъэджакіуэ хъунум и захэщыкіыр
къзіэтыным. Іздэм КъБКъУ-м къулыкъу зыбжана
щрихъзкіащ. Ауэ сыт хуэдэ Ізнатіз пэрымытами,
ар абы піалъэ кіэціым кърнубыдау зэтрублэрт,
къызэщімізтэрт. Иджыпсту Іздэм Ізщіагъэпіхэмрэ
унафэщіхэмрэ я щіэныгъэм щриктъахъуэ, етіуанэ ізщіагъэ щрат институтым и унафэщіщ.
Абы лъэпкъым Іузуутхызбэзшхуэ хуелэжь.
Адыгабээ шіэныгъэм ирит гуащізм къыдэкіуэу,
абы егъэджэныгъэми и фіагъышхуэ ирегъэкі,
адыгабээр шіэблэм нэхъыфіу егъэщіа хъуным
хуэунэтіауэ, Ізщіагъэлі нәсхэр Ізнатіам ешэлізным хуэгъэпсауэ. Жыіэпхъэщ щіэныгъэліым и
мурадхэр къызэрехъуліэр. Абы иригъэджахым
ишыщ куэд курыт еджапізхэм я унафэщіщ,
щіэныгьа-къмутакіуэ институтхэмрэ хъыбарегъащіа Ізнатізхэмрэ я лэжьакіуэщ.
Къэмбэчокъуэ Іздэм пригъэджахар дыхуэарэзыщ, ціыхугъэ къызэрыткіэльызэрихьам, щіэныгьа къызэрыдбгъэдильхьам папщіз. Хъуапсэ и
псэ кіуэдыркъым, жыхуаіэращи, щіэныгъэліым,
егъэджакіуэм. Гъсакіуэм и къаого илжыюи

пов крызурыды вэдилыкаем инация. Аруанся и псэ кlуэдыркъым, жыхуа!эращи, щ!эныгъэл!ым, егъэджакlуэм, гъэсакlуэм и къарур иджыри илъщи, дунейм гуф!эгъуэ трипъагъузу, зыпэрыт Ізнат!эм гукъыдэж къриту иджыри куэдрэ ди япэ итыну ди гуапэщ.

ТАБЫЩ Мурат, «Адыгэ псалъэ» газетым и щІэныгъэ обозреватель.

Я щхьэ хцэлэжьэжхэм къахохъцэ

Къэбэрдей-Балъкъэрым гулъытэ хэха щигъуэт зэпытщ иужьрей зэманым псынщізу зызыужь хъуа, хьэрычэт Іуэхум хыхьэхэу я щхьэ хуэлэжьэжыну налогхэх Іуэхущіапізхэм зыщезыгьэтха ціыхухэм. Алхуэдуэхэм я бжыгъэр иджыпсту мин 68-рэ мэхъу, илъэсищ хуэдизкіз узэізбэкіыжмэ, зэрыщытар мин 1,5-рэщ.

2023 гъэм жэлуэгъуэм и 1-м ирихьэлізу я щхьэ хуэлэжьэжыну хуейуэ налогхэх ізнатізхэм зыщезыгъэтхахэм, къалэжьам техуэ, худэчых зыхэлъ налог щхьэхуэхэр зыхуагъэувахэр ціыху 67996-рэ мэхъу, абыхэм ящыщу 66273-р ціыху шхьэхуэхэм ейш, 1723-р - унагъуэхэм я іузхущіалізш. Дызэрыт илъэсым зэрыщіидээрэ абыхэм я бжыгъэм проценти 121,6-кіэ хэхьуаш. Я щхьэ хуэлэжьэжын мурадкіз ціыхуэм налогхэх Ізнатізхэм зыщіыщрагъэтхым и щхьэусыгъуэр 2020 гъэм щегъэжьауэ алхуэдэхэм зэрыхудэчых хабээхэр къэралым зэрыщигъэуварш. Къэбэрдей-Балъкъэрми и 1-м щегъэжьауэ кхару хуарз хабээ икіи 2020 гъэм бадзэуэгъуэм и 1-м щегъэжьауэ кхару игъуэтауэ мэлажьэ. И щхьэ хуэлэжьэж іуэхущаліэр е ціыху щхьэхуэр налогхэх Ізнатізхэм щатхын щхьэкіз, абыхэм я хэхьуэр илъэсым къриубыдэу сом мелуани 2,4-м щіигъу хъунукъым, фейдэ къызыхахыну я мураду ирагъэтха іуэхугъуэм къытекіыу нэгъуэщі Іуэхутхьэбээхэр ціыхухэм хуашізу хуадэнукъым.

хуащІэу хуадэнукъым.

хуащізу хуадзічукьым. Я щжь хуэлэжьэжыну зезыгъэтххэм я нэхьыбэр ухуакіуэхэрщ, машинэзехуэхэрщ, езыхэм къыщіагъэкіа ерыскъыхэкіхэр зыщэ-хэрщ, маркетологхэрщ, машинэхэр щатхьэщі, ахэр щызэра-тьэпэщыж іуэхущіапіэхэрщ, шхапіэхэрш, зыгъэдэхэн-зыкіэльып-льыжын іэнатіэм пэрытхэрщ, компьютер технологием хэтхэрш. Апхуэдэуи, а гулым хохьэ фэтэрхэр бэджэнду зытхэр, хьэлъэзешэхэр. пассажирхэр къезышэкіхэр, вакъащізхэр, курьерхэр, ціыхухэм пщізкіэ щізныгъэ езытхэр, унэлъащізхэр зэзыгъэпэщыжхэр, унэхэр зэщізэыкърухэр, нэгъуэщіхэри. Я щхьэ хуэлэжьэж ціыхухэм къэрал дэізпыкъуныгъэ ират «Хьэ-

н щквэ хуэлэжьэж цыхухэм квэрал дэгэлыкъуныгьэ ираг «Авэ-рычэт Ізнатіэ мащіэмрэ курытымрэ, щкьэзакъру хьэрычэтыщіэ жэрдэмыр дэіыгъыныр» льэпкъ проектым илкъ иткіэ лажьэ щіы-нальэ проектым тету. Абы къызэщіеубыдэ апхуэдэ гулым хыхьэхэм кърахьэжьа я Іуэхур ядэгъэлсынщіэныр, лэжыыгъэр тыншу ира-гьэжьэн папшіэ льэпошкьэпохэм хэмыгъэтыныр, бизнес планхэм-кіз, щіынальэ шэсыліэ загухьэныгъэр шэсылізу яхуэуву худучых зыхэль кредитхэмкіэ ядэіэлыкъуныр, чэнджэшхэмкіэ, информа-тахамкіа шіаныгъязамкіа ядэіэлыкыўныр, чэнджэшхэмкіэ, информа-

сысыть кредитхэмктэ ядэтэлыкъуныр, чэнджэшхэмкіэ, информацахэмкіэ, щіэныгъэхэмкіэ ядэгуэшэныр. Дызэрыт илъэсым и япэ мазибгъум къриубыдэу «Си хьэрычэт Іуэху» щіынальз центрым информацэхэмкіз, чэнджэщхэмкіз, щіэныгъэхэмкі

ХЬЭЩЫКЪУЕЙ Олег.

Хэбдзыну сыт хэлъ?

Псори къыдэзыгъащіэ, тщіэн хуэмейхэми щыгъуазэ дыхуэ-зыщі Интернетымрэ жып телефонымрэ умыгъэщіэгъуэнкіэ ізмал зимыіз къыщибджыкі е къыщиплъагъукі куэдрэ къохъу. Иджыблагъэ апхуэдэу къыспэщізхуащ сурэт техауэ кърахьэкі сочиненэ кіэщі, зытхари абы и ныбжъри сщіэркъым, ауэ щіэлъ гупсысэм сыкъигъэуізбжьащ...

«ЛЭЖЬЫГЪЭМ ціыхур егъэдахэ» псалъащхьям щіэт тхыгъэ мыиным зэрыщыт дыдэм хуэдэу фыщызгъэгъузаэнщ. «Лэжьыгъэм ціыхур игъэдахэркъым! Дади нани къызэралъхурэ мэлажьэ, я ліэгъуз хъуащи, дахэ хъуауэ се къыслъвісу слъэгъуакъым. Іэлкътыяніков у пари мауз, пенсэ тіэкіу къратри хушхъуам токіуадь. Дауэ зэрыжысіэнур абы иужькіэ лэжьыгъэм ціыхур игъэдахэу?» «Гугъу-ехъым ціыхур игъаліэркъым» жыхуиіэ псалъэжьым нэхъ хуэкіуэ къыщіакіынт мы сочиненэр, зыщіигъзува псалъащхьэр арауэ щыгмэ наукышхьэр. «Лэжьыгъэм ціыхур егъэдахэ» псалъэжыр адыгэм урысим (Труд украшает человека) къадогъзугрыкіуэ. Аршхьэкіэ псальащхьэу къыщыпхькіэ абы и зэхэгъэувэкіэм сабийм и дежкіз гунсысэр тіэкіу дыкъуакъуз зэришцыр пціыкъым. Нэхъ гурыіуз-туафіз хъун папщія «Ізужьым ціыхур егъэдахэ» е «и лэжыыгъэм ціыхур егъэдахэ» жыіамэ нэхъыфіт (ар си Іузху еплъыкіэщ). Пэжщ, тізкіу зэхьэкіауэц ныбжьыщіэм зытетхыхьын хуейр къызэрыгурыіуар, псалъэжьым и мыхьэнэр классым щызэпкърамыха-

Пэжщ, тІякіу зэхьэкіауэщ ныбжыыщіям зытетхыхыын хуейр къы-зэрыгурыіуар, псальэжьым и мыхызнэр классым щызэлкърамыха-рэ е гупсэхуу емыдэіуарэ - тхьэм ищіэнщ. Атіэми, псальэхэмрэ пса-льзухахэмкіэ щыуагьэ щіагьуэ хэмыту зэрызэгьэкіуар уи гуапэ мыхъуу къанэркъым. Тельыджэу сыт мыбы хильэгьуар, къысху-жызыіэнкіэ хъунухэм папщіэ абы зыуэ гу лъвівэзгьэтэнут. Етіуанэ-рауэ, и адэшхуэ-анэшхуэм фіыльагьуныгьэу яхуиіэр къыхэщыркъэ школакіуэм къыдихьэліэ и іуэху еплъыкіэм? Гъащіэ гугъусыгъум, зыхэпсэукіыгъуейм ліыжь-фызыжыым къахуихь гуныкъуэгъуэщ абы зи гугъу ищіыр. Абыкіэ игъякъуаншэри ахэр игъащіэми зыхэт гугъуехырщ. «Я пенсэ тіэкіури хущхъуэм токіуадэ» псальэхэм зы-хыуагьащіэ ахэр нэсу зыхуей зэрыхуэмызэр, ныбжьыщіэм ар зэри-гуныкъэгъчэр. гиныкъиэгъиэр.

гуныкьузг ьузр.
Гупсысэф цыхум, абы гууз-лыуз иlэжрэ лэжыыгъэр фlыуэ илъагъумэ, хузэфlэмыкlын щыlэкъым. Къэтхьа мы псалъэухахэр зи lэдакъэщlэкlым япитыр къыщыпкlыу бгъэдэлъщ, абы ещанэр ядыпражимини сыхуохъуапсэ. «Е, щlалlэф! (е хъыджэбзыф!), лэжьыгъэм, lyэхущlафlэм, lэужьым цlыхур цlыху ещ!, пщlэ кърырелэжь, и
щхъэм пщlэ хуищlыжынымкlи щхьэпэщи, а фlыгъуэхэм хэмынын ухъуну си гуапэщ!»

ИСТЭПАН Запинэ

Къэбэрдей литературэм и классик ЩоджэнцІыкІу Алий и гъащіэм, и творчествэм щіэх-щіэхыурэ хуоплъэкіыж дэтхэнэ адыгэри. И дэтхэнэ сатырри гум зэрыдыхьэм. псэм зэрызы хищІэм и закъуэкъым ар къы-зыхэкІыр - абы и псэукІар щыпзыхэм нь дапхээущ къызэ-ралъытэр Алий зыцІыхуахэм, абы и ныбжьэгъуахэм. ИкІи абыхэм къајуэтэжахэмкіэ ар ди нэгум щіэтщ адыгэпсэ зиіа натум щтэгш адыгансэ зига цыху шуджащау. Хьэлэмэтра-щи, къытебгъэзэжурэ а гукъэ-кыжхэм дапшэрэ уемыджами, сыт щыгъуи пфіэщіэщыгъуэщ, ахэр япэу зэхэпхым хуэдэу.

СЭ журналистикэм сыщыхыхым Алий теухуа хъыбар куэд сфіэгъэщіэгъуэну зэхуэсхьэсауэ щыташ, ар зи нэіуасэу щытахэм кьезгъэіуэгэжурэ. Ильэс тіощіым щіигъукіэ узэіэбэкіыжма къызжаіэжахэм ящыщ зы сигу клэкіыжащ иджыпстуи, слъэкіыркым абыхэмкіэ ди щіэджыкіакіуэхэм садэмылуэшэн майы си стъзи.

джыкlакіуэхэм садэмыгуэшэн икіи си гугъэщ ноби куэдым ар яфіэгъэщіэгъуэн хъуну. А гукъэкіыжхэр зейр Къэбэрдей драмэ театрым и актрисэ пажэхэм ящыщу щыта, КъБАССР-м щіыхь зиіз и артисты Полути Памитичи Зорьтить кэ Шортэн Даниткэш. Зэрытщіз-щи, ар ди лъэпкъ литературэм, драматургием хэлъхьэныгъэфі хуэзыщіа, Алий и ныбжьэгъуфіу щыта Шортэн Аскэрбий и щхьэ

гъусэт. Даниткэ къызэрызжиіэжауэ щытамкіэ, Щоджэнціыкіу Алий абы къыщиціыхуар 1936 гъэрц. Абы щытуэ хъыджэбэ ціыкіур курыт еджапізм щіэст, школым къышызэрагъэпэша драмкрукъыщызэрагъэпэща драмкру-жокми хэтт. Ар къыщалъхуа, щыпсэуа Тэрч щІыналъэм а илъэсым щрагъэкІуэкІащ уэрэд жыіэнымкіэ, къафэмкіэ, усэхэм къеджэнымкіэ зэхьэзэхуэ. Абы къыщыхэжаныкіахэр театр іэщіагъэм хурагъэджэну къыхахыну арат. Данитки хэтащ а зэпеуэм - ар къахуеджащ ЩоджэнцІыкІу Алий и усэхэм икІи саугъэт щхьэхуэ къратауэ щытащ абы щхьэкіэ.

хуз къратауэ щытащ аюы цжъэкиз Зэхьзэзхуэм къыхэжаныкизхэр етіуанэ махуэм Дей къуажэм пэмыжыжьэу щыіэ Мэртэзей гъуейм и губгъуз удзыпціз дахэм деж щыззхуашэсат. Къалэм къикіа унафэщіхэм замизуам замузу шыста.

къвлям къмкіа унафэщихэмрэ къящіяхэмрэ щкъяхузу щысти, абыхэм зы щіалэ къахэкіри, Даниткэ къыбігъэдыхьащ. Ар Шортэн Аскэрбийт. Щіалэр къыщіыіухьар уна-фэші гупым Даниткэр ираджати, абыхэм ябгъэдишэну арат. Ар-щхьэкіэ, Даниткэ, япэщіыкіэ нахъыжьхэм яхыхьэн идатэкъым. Япэрауэ, укіытэрт, етіуанэрауэ - абыхэм я пащхьэ ихьэныр хаб-зэм къемызэгъыу къилъытэрт. Дауэ имыщіами, ябгъэдэмыхьэу

дауэ имыцами, ногоздомыхозу хъуакъым. Зыхыхьа гупым яхэст Къал-мыкъ Бетlал и щхьэгъусэ Антонинэ. Ар хъыджэбзым къеуп-щащ, Лениным и ц!эр зезыхьэ еджап!э къалэ ц!ык!ум ягъа-

Щыпкъагъэм и шапхъэ лъэпкъыліт

кІуэмэ, абы зэреплъыр зригъэ-щіэну. Даниткэ абы щыгъуэ и адэр щхьэщытыжтэкъым, и анэм

и закъуэти, яхуидакъым.
- Атlэ къыджеlэт, дыгъуэпшыхь укъызэджа усэхэр хэт зытхар? - жиlэри, Антонинэ абы зыкъыхуи-

гьэзащ, - Щоджэнціыкіу Алийщ, - кіз-щіу жэуап итыжат Даниткэ. - Щоджэнціыкіу Алий пціыху-рэ? - жиізу къыщеупщіым, ізнкун хъури, зэримыціыхур хужыіа-къым. Хъыджэбэ ціыкіур къы-зэрызаціарар палым учана зэрызэшІэнар. дэпым хуэдэу плъыжь зэрыхъуар щалъагъум:
- Мис, мыращ Щоджэнціыкіур,

- Мис, мыращ Щоджэнціыкірр,
жаіэри, удзыпціэм хэс шіалэ
къамылыфэр иратъэлтьэтъуащ.
Даниткэ ар и фіэщ хъуакъым,
ахэр къыдэгушыіэу къыщыхъуащ. Алий и усахэм къыщеджэкіэ абы и нэгум къыщіитьэхьэр нэгъуэщіт, тхылъ ціыкіу
зыіэщіэлъу удзыпціэм хэс щіалэр абы зыкіи ещхьтэкъым.

Тэр аоы эапки ещьоговыми Щоджэнціыкіур къэтэджри, Даниткэ къыбгъэдыхьащ. Мис абы щыгъуэщ адыгэ тхакіуэ ціэрыІуэ Алийрэ абырэ щызэры-

цІыхуар. «Сэ стха усэхэм езыр сыкъе-

«СЭ СТКА УСЗХЭМ ӨЗЫР СЫКЪЕ-ЖЭЖЫФЫРКЪЫМ, УЭ ПХУЭДЭУ, УЭ АРТИСТ ХЪЭЛЭМЭТ КЪЫПХЭКЫНУЩ», - КЪЫЖДОИАТ АЛИЙ. И анэр и закъуэ къигъанзу еджак/уэ зэрымык/уэфынур, абы зэрытегузэвыхъыр Алий щыж-ри/эм, псори зэгъусэу ежьэри, Даниткэхэ я деж Борыкъуей къуажэм к/уахэт. Ахэр абы и анэм къуажэм кіуахэт. Ахэр аоы и анэм елъзіуащ, тъыджэбэыр еджапіэ къалэ ціькіум щіэтіысхьэну иу-тіыпщыну. Ауэ анэм япэщіыкіэ къахуидакъым ар. «Зы мазэ хуэ-дизкіэ щыгъэім, итіанэ укіэтьы-кіуэнщи, плъэгъуар уигу ири-мыхьмэ, уи хъыджэбзыр къыщІэпшыжынщ», щыжраІэм,

дэзы техьуащ. Еджапіэ къалэ ціыкіум и уна-фэщіыр іэтэ Мухьэмэдт. Абы и унафэкіэ бостей ціыкіуиті зы сыхьэтым къриубыдэу хуадри,

Даниткэ къратауэ жиІэжырт. Интернатым щеджэ цІыкІухэр щып-сэу общежитым щІагъэтІысхьащ сау общеживым щагызыкылы пщащары. Артист Ізщіагьзм хурагьаджэхэр ціьху 20-м нэблагьэрт. Шортэн Аскэрбий режиссурэмкіз, Щоджэнціыкіу Алий адыгэбээмкіз ныбжызщіз-

хэм ядэлажьэрт. А лъэхъэнэм къриубыдэу «Платон Кречет» пьесэм хэт Майе и ролыр Даниткэ игъэзэщіащ, иужькіи, а ціэр «къыкіэрыпщіэри», и благъэ-іыхьлыхэри, и ныбжьэгъухэри къызэреджар абы-

кіэщ. Зэгуэрым, директорыр къо-джэ жаіэри, Даниткэ Аскэрбий и деж ираджащ. Гузавэу, зыхун-хынури имыщ!эу ар щ!ыхьащ Шортэныр зыщ!эс пэшым. Ар тхэуэ щыст ик!и зыри жимы!эу зы тэлай дигъэкlащ. Итlанэ и щхьэр къиlэтри, диванымкlэ игъэлъэ-гъуащ, етlысэх, жыхуиlэу.

Аскэрбий щІэупщІащ Данит-Аскэрбий щізупшіащ Даниткэ и Іуэхухэр зыіутым, и анэм и
узыншагьэм. Ар щіриджар, хьыджэбзыр щыпсэу лъэныкъуэмкіз
лэжыыгь і узахукіз кіуэну зигьэкэззырырти, Данитки здишэжыну мурад ищіауз арат.
Пшэдджыжым Аскэрбий и
машинэр іухьэщ, Даниткэ ирагъэтіысхьэри, я къуажэм яшэжащ. Хъыджэбзым и анэм хьэжащізуэр иригъэблэгаш, нэмы-

жащ. Хъыджэозым и анэм хы-щізхэр иригъэблэгъащ, нэмы-сымрэ хабзэмрэ тету къигъэ-хьэщіащ. Къежьэжын хуей щыхъум, Даниткэ и анэр къызда-щтэри, Тэрч къыздашащ. Аскэр-бий ар бэзэрым тришэри, ізфіыкізжикэр, ерыскъы щізщыгъужэр и матэм из хуищІри иригъэжьэжащ, езыхэри

мадэкіэ я гъуэгу къытеувэжащ. Шортэным гу къызэрыхуищіар абы щыгъуэщ хъыджэбз ныб-

аоы щыгъуэщ хырджэээ ныо-жымцэм къыщыгурыГуар. Даниткэ имыщГэу Шортэным хырджэбзым и лъэпкъым лъы-хьуу хуигъэкГуат ЩоджэнцІыкГу Алий, Аскэрбий и къуэш нэхыжь Нащхъуэ, УнащГэ Мухьэмэд, Би-

токъу Музэчыр сымэ, ауэ и анэм

ар къахуидауэ щытакъым. Лъыхъухэм трагъазэри, Даниткэ и адэ къуэшым епсэлъащ. иужькІэщ Іуэхур

«Мыхэр ди адыгэ лъэпкъым я «мивкар и адын э пьэткым н нэхъ щ!алэф!хэм ящыщщ, ди хъыджэбзыр мыбыхэм lей хуа-гъэзэнкъым», - жи!эри Даниткэ и адэ къуэшым лъыхъухэр къы-

щійгьэкіыжат.
Шортэн Аскэрбий и хьэгъуэліыгъуэм хэтащ Щоджэнціыкіу
Алий икіи сыт и лъэныкъуэкіи ныбжышЦэхэм я гуфэгъуэр яди-Іыгъащ иужькій я зэпыщіэны-гъэр нэхъ тіасхъэ хъуакъым.

Гъэр нэхъ тіасхъэ хъуакъым. Алийрэ Аскэрбийрэ я зэныб-жьэгъугъэм шыгепсэлъыхыжкіз, Даниткэ жиіэрт, абыхэм я зэхуакум зэхущытыкіз къабэз ээрыдэлъар. Аскэрбийрэ Даниткэрэ я унагъуэр зыпищі щымыізу щытащ Алий. Абы и щхъэгъусэ Шэіидэт и бынхэм яхиб-жэрт Данитки. Унагъуэкіз ээкіэльыкіуэхэрт, я гуфіэгъуи я зэхуэдэу. Алий и бынхэми Аскэрбий фіыуэ къальагъурти, ахэр абы къызэреджэр «палэ Аскэрбийт». Шортэныр Хэку зауэшхуэм къвщикіыжам щыгъуэ япау зыщіэупщіар Алий и унагъуэрт икіи а махуэ дыдэм абыхэм я деж скіуэкіат. Данитки кіуащ абы и гъусэу. Здэкіуа унагъуэм Шэіидэт Алийрэ Аскэрбийрэ я зэныб-

екіуэкіат. Данитки кіуащ абы и гьусэу. Здэкіуа унагьуэм Шэіидэт фіэкіа зыри щіэстэкъым. Унэм ээрышіыхьзуи пщэфіапізбжэм хэлъ іункіыбээ къэбышхуэм гу льитащ Шортэным. Икіи, мыр сыт, жиізу щыщізупщіэм, Шэімдэт жиіащ, а пэшыр фыз гуэрым иратауэ абы зэрыщіэсыр. Аскэрбий абдежым бжэм іункіыбээр къыфіумдри, пэшым щіыхьащ, щхыэгъубжэр къыірухри, щіэлъу хъуар къыщіидзащ. Итіанэ, сыркубэмім а пэшыр езытам деж льуар къыщіидзащ. Итіанэ, ціыхубзым а пэшыр езытам деж кіуэри, іуэхур зэфіигъэкіыжащ, Алий и унагъуэм пщэфіапіэр къратыжащ. Шортэным «Къамботрэ Лацэ-

рэ» игъэува нэужь абы и лэжьырэ» игъзува нзужь абы и лэжыы-гьэм къыпэкіуа гонорарыр Шэ-іидэт ириташ. Абы щыгъуэ ар ахъшэфі хъурт, зыгуэрхэри къы-щіэкіырт. Сэхъу Къэрэщейт абы щыгъуэ дирекцэм и унафэщіри, абы и машинэмкіз игъакіуэри, Шэіидэт къригъэшат, ахъшэри абдеж щриташ. «Мыр къэзылэжьар уэращ, Аскэрбий», - къыщыжраіам, жә-уапу яритыжат: «Алий псэуж-къым, сэ иджыри дунейм сы-тетщ».

тетщ».
«Нэмысрэ хабзэрэ зыхэль цыхут Алий, цыху къабээт, псэ щабэт, нэсрикъэсыжауэадыгэлІт. Алыхыыр адыгэ льэпкъым къызэрытхуэупса цыху щэджащат ар, игу къигъэкыжырт Даниткэ. - игу къигъэкіыжырт Даниткэ. - зэгуэрым, абы щыгъуэ еджапіз къалэ ціыкіум сыщеджэрт, те-тіысхьэпізм сытест, Луизэ и ро-рым зыхуэзгъэхьэзыру. Абы хэту Къалмыкъ Бетіал, нэгъуэщі уна-фэщіхэри и гъусэу Алий пщіан-тізм къыдыхьащ. Мис, Майе, ро-лым зыхуегъэхьэзыр, жиіэри, хьэ-шізхэм саригъэцівхат», - жиіэ-

лым эыхуегъэхьэзыр, жиіэри, хьэщіэхэм саригъэціыхуат», - жиіэжат Даниткэ.

Щымыукіытзу, фіэмыліыкіыу Щоджэнціыкіу Алий епсэльэф Даниткэ щыхьуар 1938 гъэрщ. Абы щыгъуэ тхакіуэм игъэхьэзырырт радиомкіэ «Мадинэр» жъригътынуи, сценарийм елэ-жъырт. Даниткэ Мадинэ и ролыр къритащ, Дыщэк! К!унэ анэм и ролыр лъысащ. Иужьк!э, абыхэм

ролыр лъысащ, иужькіз, аоыхэм ятеухуауэ тхыгъи газетым къыт-ригъэдзат Алий. Даниткэ иужь дыдзу Щоджэн-цыкіу Алий щилъагъужауэ жи-зжар Хэку зауэшхуэм щіидза

1эжар хэку зауэшхүэм щіидза нэужьщ. Иджыпсту «Урысей» ц!эр зэри-кэзу Налшык дэт кьэщ!эщыр зэдэшытым деж бэзэр щы!ащ. Ле-ниным и ц!эр зезыкъэ проспек-тыр нэхъалэм «Степной» уэраму щытащ. Бэзэрым щыщэхуауэ щытащ. Бэзэрым щышахуауа, сумкіз жьэльитіи иыгьыу, унэм адэкіуэжым Даниткэ яіущіат гьущі гьуэгум хуэкіуэ уэрамым тету кьех щіалэ гупым. Ахэр зауэм кіуэуа арат. Къзувыіэри, щытащ, ахэр блэкіыхункіз ежьэу. И гур яхуэуз яхэллъэрт, псори фізгуэньжьт. Блэкіыу хъуам я нэгухэм щіэплъэурэ и гур зэуэ къыхэдээкъыкіащ. Нэхъ тэмэмыжу яхэлльэяри, абыхэм Алий яхэту къилъэгъуащ.

- Алий, Алий, - егуоуащ ар Щожэнціыкіум, ауэ абы зэхихакъым.

Щымыхъум, сумкіитіыр игъэ-уври, якіэлъыжащ. Ар аргуэрыжу Алий еджащ, икіи къызэхихри

Алии еджаш, къызэплъэкіащ.
- Майе, умыгузавэ, нэмыцэхэр зэхэткъутэну докіуэ, - жиіэри, із зригъэзэкІыкъыхуищІыжри,

жащ. Даниткэ унэм къэкіуэжащ, хьэльэ иіыгъхэр игъэтіылъри, гьущі гьуэгу вокзалым жэкіэ кіуащ, ауэ мафіэгур текіауэ насащ. Вокзалым зыри тетыжтэкъым. Абы иужькіэ Даниткэ Алий

ХЬЭШЫКЪУЕЙ Олег.

• Промышленность

Зыужьыныгъэм хуэунэт Іа Іэмал

Урысей Федерацэм и Правительствэм къзи автомобиль промышленностым н папщіэ хэкіыпіэщіэхэр къигъуэт зэпытш. Иджыблагъэ абы унафэ къищтащ ди къэралым къыщыщагъэк! автомобиль, элек-тромобиль лізужьыгъуэхэм хуэдэхэр зыізрызыгъэхьэну хуейхэм зэрызыщІагъэкъуэнум теухуауэ. Къапштэмэ, ахэр къэзыщэхухэр кредит программэм хыхьэмэ, абыхэм я уасэхэм процент 25 - 35-рэ хуэдиз хукІэрагьэхунущ, абы нэмыщІ, апхуэдэ Іуэхутхьэбзэхэр зыхуащІэнухэм я бжыгъэми хагъэхъуэнуш.

УФ-м и Правительствэм и пресс-IvэxvшIaпIэм зэрыбгригьэха хъыбарым къызэрыщыхэщымкіэ, Мишустин Михаил а унафэм іэ щіидзакіэщ. Иджы цІыхухэм зэрыхудачых автомобиль кредитхэр къыlах хъунущ ныкъуэдыкъуэхэми, егъэ

джакІуэхэми, медицинэм и лэжьакІуэхэми, дзэ

джактуэхэми, медицинэм и лэжьактуэхэми, дээ уэху хэхам хэтхэмрэ абыхэм я унагъуэхэмри. Программэм хохьэ АвтоВАЗ-м, УАЗ-м, ГАЗ-м къыщыщіагъэкі автомобилхэр, Тула областым къыщыщіагъэкі Haval-р, Evolute, «Москвич Зе» электромобилхэр. Автомобилхэм я уасэхэм нэхъ мащіэ дыдэу кіэрагъэхунур процент 20-щ, Къуэкіыпіэ Жыжьэм щыпсэухэм папщіэ - процент 25-рэ. Электромобилхэм - процент 35-рэ, ауэ сом мин 925-рэ нэхърэ мынэхъыбэу.

«Ди гугъэщ иджы къэтщта унафэхэм я фІы-гъэкіэ ди ціыхухэм я нэхъыбэм худэчых зыхэлъ кредитхэмкіэ автомобилхэр къащэхуфыну. Ар ди цІыхухэм заужьыным хуэунэтІа Іэмалхэм ящыщщ, къимыдэкІэ, экологие щытыкІэри апхуэдэ шІыкіэкіэ ефіэкіуэнми дышогугъ» Іащ УФ-м и Правительствэм и Унафэщі Мишустин Михаил.

Апхуэдэуи абы къыхигъэщащ дызыхуэкlуэ илъэсищым къриубыдэу а программэм сом мелард 30 хуэдиз зэрыхухахынур икlи ар лэжьэнущ 2026 гъэр и кlэм нэсыху. А программэм хыхьэу, электромобилхэри лизингкlэ цlыхухэм къащэху хъунущ. Мыбдежми, машинэм и уасэм и процент 35-рэ хукІэрагъэхунущ е сом мин 925-рэ нэхърэ нэхъ мащІэ мыхъуу

БАТОКЪУЭ Албэч

Хамэ къэралхэми щіэупщіэ щаіэщ

«Россельхознадзор»-м и управлензу Кавказ Ищхъэрэм и щіынальэхэм щыіэм и пресс-іуэхущіапіэм къызэритамкіэ, 2023 гъэм и щіышыквызэритамктэ, 2023 гвэм и щтышыг ээ - фоктадэ мазэхэм къриубыдэу Къэбэрдей-Балъкъэрым УФ-м и нэ-гъуэщт щтыналъэхэмрэ хамэ къэралхэмрэ мыіэрысэу яхуригьэшащ тонн мелуан 1,1-м нэблагъэ. 2022 гъэм и апхуэдэ зэманым къриубы-

дэу республикэм мыіэрысэу ирашар тонн мин 668-м щіигъущ. Абы къикіыращи, а пхъэщхьэмыщхьэ ліэужьыгъуэм хуэдэу ящэм процент 57-кіэ хэхъуащ.

КЪЭДГЪЭЛЪЭГЪУЭНЩИ, мыІэрысэр хамэ хэкухэм ящыщу нэ-хъыбэу здрагъэшар Къэзахъстанырщ. 2023 гъэм и жэпуэгъуэм Уз-бекистаным абыкіэ сату зэрыдащі лъагъуэ пхашащ. Абы хуаутІыпщакізщ тонн 21-рэ. Апхудзу ди республикэм мыізрысэр ирегъашэ УФ-м и щіыналъэ псоми, Красноярск крайр, Ханты-Мансийскэ авто-номнэ округ нэгъунэ яхэту, мурад щыіащ ахэр Амур областми ща-

Дызэрыт илъэсым къриубыдэу «Россельхознадзор»-м и управледызэрыг илэсыни крыуювдэу поссельсогаладэорили и управлен нэм кыпщытащ хамэ къэралхэм хуаутыпш мыгэрысэхэм ящышу тонн мин 77,3-рэ. Абыхэм хурагъэша мыгэрысэхэм я куэдагъыр но-бэкгэ тонн мин 41,7-рэ мэхъу, ар хуэдиткгэ нэхъыбэщ нэгъабэ щыга бжыгъэхэм нэхърэ.

БЭВЫКЪУЭ Алыдж.

Адыгэ пшынэр зыгъэбзэрабзэ

Къэхъугъэрэ Іуэхущіафэкіэ бей бжьыхьэм мы эм дызэригъэфіахэм яшышш пшынауэ пшашэ Тхьэлыджокъуэ Сюзаннэ и концертыр.

СЮЗАННЭ хуэдэу адыгэ макъамэхэр къабзэу, пэ жу, гум нэсу кърагъэкlыфу диlэр мащlэщ. Гухэ-хъуэщ икlи гупсэхугъуэщ и пшынэ щигъэбзэрабзэкіэр. Абы щыхьэт техьуэфынущ льэпкъ гъуаз-джэм и жьантіэдэс ди нэхъыжыфіхэри, пшынэбзэр фіьуэ зылъагъу нэхъыщізіуэхэри. Щоджэнціыкіу Алий и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым Тхьэлыджокъуэм къыщызэригъэпэща пшыхым адыгэ пшынэм наІуэ къытщищІащ езыми

адыгэ пшынэми я зэф!эк!ыр зэрылъагэр. Сюзаннэ Налшык дэт Музыкэ школ №2-м, Гъуазджэхэмк!э колледжымрэ институтымрэ щре-

гьаджэ. Сюзаннэ дунейпсо, щіыналъэ зэпеуэ куэдым пашэныгъэ щиубыдащ, абы къыхуагъэфэщащ щіыхь, фіыщіэ тхылъ зэмыліэужьыгъуэхэр.

Тхьэлыджокъуэр аспирантурэм щіэсщ, щэнхабзэ щіэныгъэм щыхуеджэу.

Мы пшынауэр адрейхэм къахэзыгъэщыр абы пасэрей адыгэ макъамэхэр фіыуэ зэрилъагъумрэ ахэр егугъуу къызэригъэщіэрэщіэжымрэщ. И тепажэр егу вуу къвзэрии ээщэрэшдэжлыйрэд. и телгъэкіи, и щэнкіи, и зыіыгъыкізкіи зэкіуж Сюзаннэ концерт нэужьым упщіз зыбжанэ еттащи, къыдживахэм ди гуапэу фыщыдогъэгъуазэ.

- Пшынэр уи гъащізм къыщыхыхьар дапщэщ?

- Пшынэм гу щыхуэсщіар дапщэщми схужыізнукъым, ауэ сыт щыгъуи ди лъэпкъ щэнхабзэмкіз си

гур шыlэт, къафэм сыдихьэхырт. Си анэ шыпхъум сыщlигъэтlысхьащ Музыкэмкlэ школым. Фэрыщагъ хэмылъу жысіэнщи, ипэ илъэсхэм щіэн хуейр щать хэмылыу жысгэнци, итгэ итгээсхэм цгэн хувир сціэт, ауз сигурэ си псэрэ хыхыу схужыіэнутэкъым. Ильэс ещанэр екіуэкіыу, фіыуэ тльагъу ди егьэджакіуз Кхъуэжь Мадинэ: «Езгьэджахэм и пэщіэдэм щегъэжьауэ институтыр къиухыху нэсшэса яхэткъым», - жиізу зэхэсхащ. Мис абдежым си гум хъуапсэ итысхьэри, Мадинэ заи имыіа гьэсэным хуэдэ сыхуэхъуну мурад сщ|ащ. Музыкэ школыр колледжыр, бакалавриатыр, магистратурэр Мадинэ и деж къыщызухащ.

динз и деж къыщызухащ, Ещанэ курсым щыщ|адзауз сыхэтащ зэпеуз зэмыл|зужьыгъузхэм. Апхуэдэщ «Творческие вер-шины» (Налшык), «Голоса золотой степи» (Астра-хань), «Аккордеон плюс» (Дон Іуфэ Іус Ростов), «Петропавловские ассамблеи» (Санкт-Петербург),

нэгъуэщіхэри. Абыхэм хуэзгъэхьэзыра макъамэхэр зэпеуэм къигъэув жыпхъэм елъытат, ауэ дэтхэнэ зэпеуэми, нэгъуэщІ мыхъуми, зы адыгэ макъамэ щызгъэзэ

- НэхъыфІу плъагъур сыт хуэдэ макъамэ?

- Нэхьыфіу пльагъур сыт хуэдэ макъамэ?
- Гугъущ абы жэуап ептыну. Сэ згъэзащіэ псори фівуэ солъагъу, сымыльагъу схуэгъэзэщіэну си фіэщ хъуртэкъым. «Іэдииху» (Даур Аслъэн елэжыжауэ) зыпэсщі щыіэкъым. Концертыр екіуэківху ар щызгъэзэщіэнум сыпэплъэу щытащ. Бах итхахэм щыщ полифониеу доуэри, а макъамэ тельиджэр цівхум къызэрыхуэгъэщіар згъэщіэгъуэн сыухыркъым. Сэ сызэреплъымкіэ, бгъэзэщіа макъамэр къохъуліауэ къыщыплъытэнур едэіум и сурыгъх-гурынціа кършигъэмушым лежці. Абы папгурыгъу-гурыщіэ къыщигъзушым дежщ. Абы пап-щіэ уэ езым ар куууэ зыхэпщіапхъэщ. Ауэ ди лъэпкъ къафэхэр щызгъэзащіэкіэ къызат гурыщіэхэр зыквафэхэр щызі вэзащізкіз кызізат турыщіджэр эві-ми хуэдэжкым. Мис абы щытуэр дунейм сызэрыте-тыр сщогъупщэжри, хьэршым сыхэтым хуэдэщ. Нэхьыбэу сфізфіыр къафэ хуэмхэмрэ ди льэп-кьэгъу хэхэсхэм я къафэхэмрэщ. - Уи гум нэхъыбэрэ жиіэр сыт хуэдэ макъамэ? - Упщіэ гугъущ ар. Макъамэ куэд сигуми си ду-

нейми щызэхэзэрыхьащ. Зыщ схужыlэнур: сэ згъэ-защlэ псори фІыуэ солъагъу.

Уи концертым зэрызыхуэбгъэхьэзырам, абы щыбгъэзэщіа макъамэхэр къызэрыхэпхам гугъу уэзгъэщіынут.

- Илъэс зыбжанэ хъуауэ концерт сщІыну сегупсысырт. 2020 гъэм, ГъуазджэхэмкІэ институтым и магистратурэр къэзухырти, абы ирихьэлlэу кон-церт сщІыну тезухуат. Ауэ уз зэрыцІалэм и зэранкІэ къызэхъуліакъым. Абы лъандэрэ а гупсысэм си-гъэпіейтейрт, къесхьэжьар и кіэм нэзмыгъэсауэ къысщыхъуу. Мы гъэм, Къэбэрдей-Балъкъэрым къвісщыхъуу. мы гъзм, къзозрден-валькъзрым лъзлкъ пшынэм щыхурагъэджэн зэрыщ[адзэрэ илъэс 50 зэрырикъум и щ[ыхък!э, ди институтым Дунейпсо щ[аныгъэ-практикэ конференц ищ[ащ. Абы щытепсэлъыхъащ иужърей илъэс 50-м пшынэм игъуэта зэхъуэк[ыныгъэхэм. Конференцым и хъыбар къызэрысщ[ау, си мурадым и чэзу къэсауэ къэслъытэри, къесхьэ́жьащ. Сэ сыхуейт пшынэм и лІэужьыгъуэхэр зэрыІу, абыхэм къарыкІ макъамэ-

хэр згъэлъэгъуэну.
«Пять тембров» концертыр къызэрызэlусхар зэпеуэхэм дызэрыхэт, аккардион, баянхэм нэхъ япэ-гъунэгъу пшынэщ. Абы къыкІэлъыкІуэу къэсщтар ирагъзджэн зэрыщіадзэ пшынэш, ар иджыпсту псоми тціыху пшынэращ. Ещанэр - абазэ пшынэт. Ізпсэ Дианэ и анэшхуэм иіыгъа пшынэр Къэрэшей тапса диана и анашхузм ины ва пшынар къзрашен Шэрджэсым къысхурихри, абыкіэ макъама зыб-жана згъззэщіащ. Адэкіз къэсщтащ кіахэм къыс-хураха пшына. А лъэныкъузмкіз ягъззащіз пшы-налъз зыбжана щізэгъэдэ/уащ мы пшыхьым зыкъ-резыгъэхьэліахэр. Сэ сызыхущіэкъуар си іззагъ е пшынэхэм я лізужьыгъуэр згъэлъэгъуэнракъым, атіэ адыгэ лъэпкъым и щэнхабээм зы къежьапіэ, къуэпс зэриіэм гу лъезгъэтэнырщ. Кіахэ пшынэм къыкіэлъыкіуэу къэсщтащ хэхэс адыгэхэм къа-гъэсэбэп, убых пшыналъэм зэреуэр. Ар Къуэжей Темыркъан концертым папщіэ къысхуихьауэ арат. Си пшынэмкіэ «Зыгъэлъэт» кіахэ макъамэм сеva абыкіэ щагъэзащіэ пасэрей уджкіэ зэхуэс

Концертым и гугъу шытшакіэ, мы Іуэхур къызэрызэхъуліар зи фіыгъэ си егъэджакіуэ, сыт хуэдэ Іуэху къесхьэжьэми къыздэзыіыгъ, сытезыгъэгуш-

хуэ, си щІэгъэкъуэн пэж Кхъуэжь Мадинэ фіыщіэ ин хуэсщіыну сыхуейт, фи газетыр къзагъэсэбэпу. Абы сэ сызэрыхузарэзыр псалъзыя къысхуэіуэ-тэнукъым. Ауэ сэ схузэфіэкіынур аращи, абы къыстэнукъым. Ауэ ез схузэфізкынур аращи, абы къыс-хильжьар езгъаджэхэм зэрестыжыным сыхущіокъу. Мадинэ хуэдэу егъэджакіуэфі сыхъуну сыщіо-хъуэпс. Щіэгьэкъуэн льэщ уиіэныр зэрыфіыр со-щіэри, езри сабийхэм апхуэдэ сазэрыхуэхъунум сыхущіокъу. Егъэджакіуэ къалэныр нэхъ гугъухэм сыхущіскоў, сть эджактуз кьаліэныі нэх в ту ыхуам ящыщу къальытэ, ауэ егьэджактуэфіым ціыху дапцэ мунэтірэ, дапшэм я гум дахагъэм и жылэ щыхисэрэ?! Ціыхушхуэ хъуа куэдым заужыынымкіэ сэбэп къахуэхъуар я егьэджактуэхэращ. Мис ар выщыдгъэгъупщэнкіэ Ізмал и!экъым.

зыщыдгъэгъупщэнкіэ ізмал иізкъым.
А концертым и зы Іыхьэ хэтащ сэ езгъаджэ ціыкіухэу Абазокъуэ Азнауррэ Къандрокъуэ Замиррэ. А ціыкіухэм си мурадыр дахэу къыздаіыгъащ. Си концертым хэтын папщіэ Адыгейм нэс къикіа Дзыбэ Руслъан сэ сызэригъэгушхуар псалъэкіэ къыпхуэіуэтэнукъым. Макъамэхэм ежьу дахэ хуэзыщіысрыр мащіэщ, а мащіэм ящыщщ Дзыбэр.

- Къару тебгъэкlуэдащ пшыхьым, езым сыт къыхэпха?

Пэжым ухуеймэ, мы концертым сыгузавэу зыхуэзгъэхьэзыращ. Дауи, сэ куэдымкіэ сызы-хуэарэзыжкъым. Ауэ, шэч хэмылъу, мыр нэхъыбэм сытегушхуэнымкіэ, лъэбакъуэщіэ счынымкіэ къыздэіэпыкъуащ, къару къысхилъхьащ.
- Сюзаннэ, ебгъаджэ ціыкіухэм мащізу я гугъу

пщіащ. Сыт хуэдэ ди щіалэгъуалэр?

- Пэжым ухуеймэ, сэ езым згъэщіагъуэу щіалэ-гъуалэ дахэ, зэфіэкі зыбгъэдэлъ диіэщ. Дэ дыщрагъаджэм къыджа1эу щытауэ зыгуэр сигу къинэжащ: «Пасэ зэманым пшынэ еуэхэр нэхъыбэт, иджырей пшынауэхэр маш1эми, ахэр зэуэ макъамэхэр нэхъ гугъущ, езыхэри нэхъ 1эзэщ». Сэ иджы езгъаджэхэр зэуэ макъамэхэм абы я ныбжьым сыщитым сеуэфу

зауэ мальамэлэм асын ноклымы сыщитым сөзүрү щытаксым. Ар узыщыгуфіькіынщ. Егъэджэныгъэ Іуэхум алхуэдизу сыдихьэхыну зэи сигугъэнтэкъым, уеблэмэ нэхъалэм абы зы-щыздэейуэ щытамэ, иджыкіэ сэ а Іуэхур Іэщыб зэрысхуэшІын шыІэкъым. Сэ езгъаджэ ныбжьыщіэхэр пшынэм и лізужьыгъуз псоми, классикэ жыпхъэм ит макъамэхэми зэрезгъэсэным сыхущіокъу. Ахэр еджапіэм щіэсыху макъамэм и ду щокыу. Ахэр еджаптым щэсыху макъамым и ду-нейр фіыуу къаціыхумэ, адэкіз евыхым я псэм нэхь пэгъунэгъур, нэхъ къайхъулізу къащыхъур къыха-хыну хуитщ. Апхуэдэ гъэсэныгъэ зыгъуэта, апхуэ-диз дахагтээр зылъэгъуа сабийр зэи икіз хъуну-къым. Щэнхабзэм и Іэфіыпіэр къэзыщіа сабийр псэкІэ нэхъ къулей зэрыхъум дихьэхынурэ, дунейм къыщекІуэкІ икІагъэхэм пэІэщІэ зищІынущ. Са къалэн нэхъыщхвэу зыхуэзгьэувыжыр сабийр ма-къамэм и дунейм хэсшэу и зэфізкі зезгъзужьы-нырщ, ар фівуэ езгъэлъагъунырщ, «Егъэджа-кіуэмрэ гъэсакіуэмрэ я илъэсыр» имыкі щіыкіэ си кіуэмрэ гъэсакіуэмрэ я ильэсыр» имыкі щыкіэ си гьэсэнхэм концерт зыбжана къахузаэгъэлэщыну, хэзгъэтыну си мурадш. Къапщтэмэ, дэ, егъэджакіуэхэр, къэкіуэну зэманым дыхуолажьэ, ар зытапшіэну насыпышхуэщ. Дэ ди къалэныр ахэр дызыгет льагапіэм нэтшэсынракъым, атіэ, нахъ иньжу зедгъэіэтынырщ, дэ нэхърэ нэхъыфітщіынырщ. Нэгъуэщіу хъунукъым. Нобэ умыгъэтыль - пщэдей къэпщтэжынукъым.

- Уи закъуэу пшынэ къыщыпщтэ къэхъурэ?

Лэжьапіэ Іут псоми хуэдэу, сэри зэманыр ізомэщіэкі, ауэ сыщынэщхьей е си гур къыщигуфіыкіым деж, а щытыкіэм хуэфэщэн макъамэ пшынэм къызогъэкі. Ар си псэм щыщ іыхьэщи, дапщэщи сэбэп къысхуохъу.

Ухуэныгъэм йоужьэрэкІ

Хъураным и уэрамым щаухуэ къалэ поликлиникэм лэжьыгьэр зы махуи къыщызэтеувы!акъым. Ухуак!уэхэм зэрыжа!амк!э, иджыпсту йоп!эш!эк! щ!ы!э къэмыхъу щ!ык!э къехьэл!эн хүей !уэхухэм. Нэхъапами фызэрыщыргьэгьуэзащи, ар Урысейм и Президент Путин Владимир япэ медицинэ !уэхутхьэбээхэр ц!ыхухэм щагъуэт! энат!эхэм я!уэхүр егьэф!эк!уэным теухуауэ щ!ыналъэ унафэщ!хэм пщэрылъ зэращищ!ам ипкъ иту къыхалъхьа ухуэныгъэхэм ящыщ

МЫ зэманым ирихьэлізу етхуанэ къатыр дращіеящ. Унэ нэ жышдым кызуат-эккіуэта куалатым щегьэжьауэ щхыэгьуб-жэхэр халъхьзурэ къокіуэта куалатым щегьэжьауэ щхыэгьуб-жэхэр халъхьзурэ къокіуэкі. Абы къыдэкіуэу кізрагъззагъэ блынхэр зэрагьздахэ пкъыгъуэхэр зыІыгъыну лъащіэр. Ухуэны-гьэм къыщагъэсэбэт нэхъыфі дыдэхэр: чырбыш плъыжьыр, сыткіи псынщіагъуз иджырей пкъыгъуэхэр, гъущіыкіз нэ-

сыткіи псынщіагъуэ иджырей пкъыгъуэхэр, гъущіыкіз нэхьыфхэр. Очиту къздгъэкіыжынщи, медицинэ Ізнатізм зы махуэм хузэу ціьху 500-м іузхутхьобэз щыхуащізфынущ, езым и инагъыр метр зэбгъузэнатіз мини 10 мэхъу. Абы хэтынущ дэфтэр хъумапіз, дэізпыкъуэгъу псынщіэмкіз къудамэ, узыфэхэр къыщахутэ УЗИ, рентген пэшхэр, ціыхухэм махуэм щеізэз, административнэ, іузхущіапізр лэжьэным епха хузіухузщізхэмкіз, узыншагьэр щрагъэфіакіуз, терапиемкіз, эндоскопиемкіз къудамэхэр. Иджыблагъэ поликлиникэм екіуалізу бжьамийхэр щіагъзазгьащ. Лэжьыгъэр щекіуэкіа гъузгубгъухэр иджыпсту зэтес ящіыж а іузхум хузщіа техникэхэмкіз.

уузуум хуэщіа техникэхэмкіз. Поликлиникэм апкуэдэр хэтынуш иджылету щыізхэм я нэхь ин, иджырей ізмэпсымэ ехьэжьахэмкіз къызэгъэпэща, технологие и лъэныкъуэкіз зи зэфізкіыр ин лабораторэ, студентхэм папщіз еджапіз пэшхэр. Абы хуэдэу инрэ дунейпсо щапхъэхэм тех къызэгъэпэщарэ Кавказ Ищхъэрэм зэкіз итынукъым. Абы и ухуэныгъэм текіуэдэну сом мелард 700-р къэрал бюджетым къыхэкІынущ. Ухуэныгъэр мы илъэсым къриубыдэу зэфІагъэкІы

ктыхжкынуш, Ухуэныгыэр мы илтээсым къриубыдау зэфтагъэк ын я мурадш.
Ухуэныгъэм ихъуреягъым иджырей техникэ зэпэшхэр щолажьэ. Куэдым фінуэ ящ!эж, къалэ сымаджэщ №1-м и тахътыхэр псей, узэдыгъей, пхъзхуей жыгхэм, лъс зекјуаліз тахуитлъзмунтэм ягъэдахэу зэрыщытар. Алхуэдиз ухуэныгъэ лэжыыгъэр щекlуэк! щ ыптэм а жыгхэр зэрыщытым хуэдэу къранащ, техникэхэри зэран зэрыхуамыгъэхъуным хэтш. Ахэр къанъщымыты укъагъэщтэрэщ ажынуш икти абдежым щаухуэници плэктэ щыга лъс зектуалтым иджирей дизайнымрэ сыткти шызэхээагъэ парк цыкту.

Ил республикэмкты мыхыэнэшхуэ зитэ ухуэныгъэхэм яшышши и

Ди республикэмкіэ мыхьэнэшхуэ зиіэ ухуэныгъэхэм ящыщщ и ди респурликэмкіз мыхьэнэшхуэ зилэ ухуэныг Бэхэм нщыщщ и клиникэ сымаджэцым къыщызізуахыну дэіэлыкнуэгъу псынщіэмкіз стационарыр. Абы игъэзэщіэнущ сымаджэхэр зрашаліз къудамэм и къалэнри. Къудамэщіэр зекіуапіз щхьэхуэкіз пыщіауэ щытынущ икіэщіыпізкіз іуэхутхьэбээ зыхуэщіэн хуей сымаджэхэм, я узыфэхэм я хьэльагъым ельытауэ, щеізээ, операцэхэр щрагъэкіуэкі къудамэхэм. Ухуэныгъэщіэм и фіыгъэкіз дохутырхэм я зэманыр нэхъ зэгъэзэхуа, сымаджэхэм я узыфэхэр нэхъ псынщІэу къэхута хъунущ, цІыху нэхъыбэми еІэзэфы-

ЛЪОСТЭН Музэ.

Илъэсищкіэ елэжьынущ

«ГъуэгуфІ шынагъуэншэхэр» лъэпкъ пэхуэщІэм хиубыдэу зэрагъэпэщыж Шэджэм ЕтІуанэ - Булунгу жылэхэр зэпызыщІэ, километр 27-рэ зи кІыхьагъ гъуэгур.

ШЭДЖЭМ псыкъелъэхэм хуэзэ километриті зэбгъузэнатіэм ищхьэіуэкіэ гъуэгур зэрагъэбыдэ бетон гъэжа лъэщіэхэр кіэщіагъззотъащ, иджыпсту нахъ къегъззыхыгъуэ лъэныкъуэм а лэжьыгъэ дыдэхэр къыщрахьэліэ. Абы къыдэкіуэу гъуэгум и бгъуагъым къыхагъахъуэ, псыхьэлыгъуэхэр зрикіуэнухэр, гъуэгум бгъурыту яухуэну лъэс зекІуапІэр зыІыгъыну пкъыгъуэхэр

ягъэтылъ. Шэджэм псыкъелъэхэмрэ Булунгу жылэмрэ я зэхуакум дэлъ гъуэгу километр 25-м монолит блынхэр щагъэуващ. Абы къыдакјузу ухуэныгъэм зэран хуэхъу мывэ къырхэр къыкіэрауд, жьы хъуа бжьамийхэр къыщіах, асфальт зыгралъхьэну лъащіэр зэтес ящі, шынагъуэншагъэм ехьэліа іуэху пыухыкіахэр зэфіагъэкі. Ухуэныгъэр зэрекіуэкір къззыпщытэ Агаев Марат зэрыжиlамкis, лэжьыгьэ псори къыхуагьзува пlалъэм тегу икіи зыхуей хуэззу кърахьэлів. Зыхуеину лэжьакіуэхэмрэ техникэ-хэмкis тэмэму къызэгьэпэщаш. Къищынэмыщіауэ, къагьэсэ-бэп пкъыгъуэхэмрэ lэмэпсымэхэмрэ я щытыкlэм сыт щыгъуи я нэіэ тет зэпытщ щіыналъэм и гъуэгу лабораторэм и іэщіа

нала тег запынд шынальам и гъул у лаоорагорам и гадга-гъэліхэм. Зыпэрыува гъузгум щыщу километриті мы гъэм хьэзыр ящіынущ, адрей километр 25-м елэжьынущ 2026 гъэм нэсыху. Апхуэдэ бгы къырхэм ущылэжьэныр тыншкъым, ауэ лэжьакіуэхэм я зэфіэкі псори ирахьэліэнущ ар и чэзум зэратыным.

Блэкіа ліэщіыгъуэм и 1930 гъэхэм къэралым щекіуэкіа политикэ зэхэзехуэным цІыху мелуан бжыгъэ, лъэпкъ пщіы бжыгъэ текіуэдащ. А политикэ щкьэлым зэхихьэжахэм яхэхуащ Черкес автоном об-ластым ирашу, Сыбыр щІыналъэм къыщыхута унагъуэхэр,

льэлкъзр...
А IУЭХУ гуузыр къызэрыхъурэ мы гъэм илъэс 90 зэрырикъуам и фэеплъу, ди хэгъэгум икіри, адыгэхэмрэ абазэхэмрэ я ліыкіуэ гуп ди лъэпкъэгъухэм якіуа

гъуэгум техьащ. Фэеплъ зекlуэм хэтащ абы и Фэе́плъ зек/уэм хэтащ абы и пашэ, КъШР-м и ЦІыхубэ Зэіущізм (Парламентым) и депутат ыж Исмел, «ЧЗРТИ» АО-м и генеральнэ унафэщізм и чэнджэщэгьу Льэбышэ Радион, «Черкес хэку» газетым и редактор нэхъыщхьэ Абидокъуэ Люсанэ, КъШР-м и ЦІыхубэ Зэіушізм (Парламентым) и тхьэмадэм и къуэдээ Ечээч Мусэ и дэіяпыкъуэггэу Тэкіушынэ Щэмил сымэ.

«Политикэ зэхэзехуэн ящІу зи хэку зрагъэбгына ди лъэп-къэгъухэр зрикјуа гъуэгум дытехьэнымкіэ жэрдэмыр къыхэ техьянымия жэрдэмыр кыздэгээ зылъхьауэ щытар зи хьэдрыхэ фІы хъун ТэкІушынэ Николайщ. ПщІэ зыхуэтщІ нэхъыжьыфІым жиlауэ щытащ: *«Сегупсысащ* ди къыкіэлъыкіуэ Сыбыр кіуэгъчэм зэхэзехүэныгъэхэм хэхүа гыуэм зэхээхүэны ызхэм хэхуа ди лъэлкъэгъухэм къащіахъуа щіалэгъуалэр тщіыгъуу, зекіуэ щіыкізу, ди нахъыжьзэм я груэгу дыдэм дрикіуэну. Псальэм папщіз, Кавказым мальэм папщіз, кавказым ма-фізгукіз дыщежьзу, Омск дынэсу, абы къыщыщіздзауз Иртыш псым дытету – баржэкіз Тарэ декіуэлізну, абы дикіыжу ди лъэлкъэгъухэр щетіысэхауз щыта Ику ит Имшегал (Красный Черкес) щімпізм транспорт хэхакІэ дыкІуэжыну. Абы дегуп-

ы*сыпхъэщ!».* ИлъэсиплI дэкlayэ, ди нэхъыжьым жиlар дгъэзэщаш, икlи адыгэхэмрэ абазэхэмрэ эрикlyа гъуэгум дытехьэну таучэл тщащ», - жиlащ Быж Исмел.

Мафіэгу зэпэщкіэ -Сыбырым

Зи гугъу тщіа зекіуэм хэтахэр гъуэгу дыщытехьащ Невинно-мысск къалэм фокlадэм и 28-м, фіыщэу зэгъэпэща «Кисловодск-Новокузнецк» мафіэгумкіэ. Омск къалэм жэпуэгъуэм и 1-м дынэсын хуейт. Зэрыхъуари аращ. Жэщищ-махуищ дэкІри, декіуэліащ Сыбырым и къа-лэшхуэхэм я зым.

Согъэзэж хэкум ирахуахэм я гукъэкlыжхэмкlэ. Апхуэдэти, 1933 гъэ жыжьэхэм зи хэку зрагъэбгынэ лъэпкъ, цІыху насы-пыншэхэр зрагуэша хьэпшып пыншэхэр эрэггуэши хэлгшылг вагоныжыхэр гьуэгу тетат ма-зэрэ ныкъуэрэ хуэдизкіэ. Икіи Къужьэпіэ-Сыбыр хэгъэгум на-хусащ хуабэфі хъуауэ, мэ-къуауэгъуэм ипэм. Омск къалэм мафіэгум ды-

къызэрикіыу къыщытпежьа, хьэщіагъэ лъапіэ къыдэзыха сыбырдэсхэм псым тет транспортым - баржэмрэ абы кіэщіэрыіэ кхъухь ціыкіумрэ - драшэліащ.

Аргуэрыжьу согъэзэж ди лъэпкъэгъухэр псымкіз зэрызекІуа транспортым и щыты-кІамкІэ... Гъаблэмрэ узыфэхэм-рэ зэтригъалІэ насыпыншэхэр зракуда баржэмрэ тхьэмахуэ бжыгъэкІэ Иртыш псым ири-

ожыгьзкіз Иртыш псым ири-кіуат, гьуэгум жэщіыныгъэш-хуэхэр щагъуэту... Абыхэм яхуэмыдэу, дэ Тарэ къалэм дызэрынэса баржэр зыхуей хуэзат, абы я щхьэжт кхъухьым и экипажыр. Игъуэщ жэщищ-махуищ зыдэткіуахэм я ціэ къисіуэныр: зи ныбжыра илъэс 42-м ит капитан Ильясов Марат, гъэсэныгъэ зыхэлъ, кхъухькІэ псым тетыным хуеджа, капитаным и дэІэпы-къуэгъу нэхъыжь Лобачёв Вадим, рулевой мотористхэу Бри-

Ги къабзэм къыбгъэдэкІыц

сюк Евгенийрэ училищэм и студент, практикант Казаногин дент, практикант Казаногин Олегрэ, пщафІэ бзылъхугъэ гуапэ Южаковэ Маринэ сымэ.

Къызэрыщі экіамкіэ, ктъухь ціыкіум и капитан Ильясовыр Къэзахъстаным щыщт, илъэс 24-м щіигъуауэ псым тетт. Нэ-рыльагъут Марат бгъэдэль ІэпшІэлъапшІагъыр, ЖиІэт лэжьыгьэр зэрыхьэльэр, и унагьуэм пэlэщlэу псэун хуей зэрыхъур. Итlани, псым хуиlэ фlылъа-ИтІани, псым гъуныгъэр инт.

Гуауэ куэд зылъэгъуа Иртыш

Сыбырыпсым дыздытетым ди нэгу щіэкіа дахагъэмрэ абы узэрыдихьэхымрэ псалъэкіэ къыпхуэіуэтэнукъым. Дызэрыс кхьухьым сыхьэтым километри. 10 - 11-т икіур. Абы къыхэкіыуи, дыкъэзыухъуреихь щіыуэпсым и теплъэр гумрэ псэмрэ ехуэбыліэху деплъыну Іэмал диіэт. Ди нэгу щіэкіырт сэмэгумкіи ижьымкіи къэдгъанэ жылагъузхэр, къуажэ хэкіуэдэжахэр е ціыху гуэрхэр къызыдэнахэр. Я нэхъыбэм ныбжьышхуэ яіэт. Сегупсыст зи хэку зрагьэбгына ди лъэпкъэгъу тхьэмыщкіэхэми псым тету а жылагъуэхэр зэралъэгъуам...

льы вуам...
Мес, ктыктуощ щым хэкјуэ-дэжыпа, фіыціэ хъужа унэжь кхъахэхэр эыдэт къуажэр. Со-упщі капитаным: «Мы къуахы ціыкіум ціыху щыпсэужу піэрэ, сыт хуэдэ фіэщыгъэціэ зэри-тья »

Зы дакъикъэкІэ псы транспорт картэм и нэр топлъызэри, итlанэ Марат жэуап къызет: «Копай»-щ и ц!эр, мыбдеж цыху щогозу!» Абы и псальэхэм щыхьэт техъузу гу лъызотэ псы lуфэм lyт кхъуафэжьей

цІыкІум... Зэт... Дауэ зэры-Копайр?! Мы Зэт... Дауэ зэры-Копаир?! Мы фіэщыгьэціэм зэхьым сызэрырихьэліар, сыбыр щіыналъэм яхуа Хъупсырокъуэ Асльэнджэрий и унагъуэм теухуауэ «Мыліэр – ліы мэхъу» тхыгъэм сыщелэжьым...

Аслъэнджэрий итхыжат агъуэм а къуажэм дэса къэзахъхэмрэ къыргъызхэмрэ хуабжьу къазэрыдэlэпыкъуауэ, жуасжаў квазэрыдэлэныкаўаўэ, щагъэпщкіуауэ зэрыщытар, Сыбырым къикіуэсыкіыжыну

Сыбырым къикіуэсыкіыжыну къыщыщіэпхъуэжам.
Сыту гъэщіэгъуэныщэ зи фіэщыгъэціэ срихъэліауэ шыак къуажэ ціыкіур слъагъун си насып къызэрихьар, а жыла-гъуэр зы)хуэдэм сызэрыщіэуптвуэр зырхуарм сызэрышэулг щар! Мащіэт апхуэдэ жыла-гьуэу дызыблэкіар! Дэтхэнэми сепльт, абы щыпсэуахэм къа-гьэщіа гъащіэр си нэгу къы-щізэгъэхьэну сыпылът. Си нэгу къыщізувэт хьэзаб мыухыжым структырым чез видтээлкта хэту Сыбырым нэса ди лъэпкъэгъухэр зрихьэліа, илъэси 100 хъуа къуажэжь ціыкіур. Абы и фізщыгъэціэр щіратари гуры-іуэгъуэт: къуажэм япэщіыкіэ унзу дащіыхьар щіыті защіэт...

Мыгузавэу, хуэм дыдэу мэ-кіуатэ, и гъуэгур хегъэщі ды-зэрыс кхъухь ціыкіум. Іэмал ди-Іэщ дыкъэзыухъуреихь щіыуэпсым и дахагъэм набдзэгубдзаплъэу дыхэплъэну... Пэжщ, узыІэпимышэнкІэ къанэкъым узыі эпимышэнкі з къанэкъым сыбыр щіы уэпсым. Дытезащэркъым кізи пэи зимыі эпсым дрикі узызобжіыжмэ, а гъуэгу дыдэм ирикі уз ды лъэпкъэгъу насыпыншэхэм я гум щыхъам сыщегупсыскі з, къызгуроју зывата участи. щегуісыскіз, кызыгуюцуз зы-щалъхуа жэнэт щынальэм зыри пэзымыщіу, абы ягьэзэ-жыныр зи гум щызыгьэфіа ди льэпкъэгъухэм а дахагьэр я нэм къыlуимыхьэу зэрыщытар. гукъэкІыжхэм сыхидзэжт баржэм и пэм ситу къэрэгъу-лыр къысщхьэщымыту, хуиту

сыбауэу сыздэкІуэм. Дауи, ди лъэпкъэгъухэм къа-гурыІуэрт цІыхум дежкІэ нэхъ турынуры цыхум дежкіз нахь льапіэ дыдау иіэ хаку-анэр зэрыфіагьэкіуэдыр. Алхуэдэти, игьащіэкіи сыбыр щіынальэ щіыіэр иужьрей увыіэліэ яхуэхьуащ ди льэлкьэгьу ціыху, унагъуэ щэ бжыгъм, хьэзаб зытельа льэлкьхэм.

жэщиц-махуищкіэ баржэм дису псым дрикіуауэ, километр 330-м щіигъу гъуэгу зэпытчауэ, жэпуэгъуэм и 3-м Омск областым хыхьэ, адыгэхэмрэ абазэхэмрэ ящыщ куэд щыкіуэда Гарэ къалэм и кхъухь тедзапІэм

дыІуохьэ. Жэщыр хэкІуэтауэ щытами, ди сыбыр ныбжьэгъухэр - «Дом Дружбы»-м щылажьэхэр, абы и унафэщ! Нальгиевэ Еленэ я пашэу, урыс шакхъуэ гъэжьамрэ уэрэдхэмкіэ къытпежьащ, хьэ-щіагьэ нэс къыдахащ. Абыхэм ящіыгъуащ Тарэ район администрацэм и къулыкъущ охэри.

Хабзэм дытемыкІыу

Жэпуэгъуэм и 4 пшэллжыжэпуэгъуэм и 4 пщэдджы-жьым Тарэ къалэм дэт кхъэм декіуэліаш. Мыбдеж ди хэ-куэгъу Аргун Хьэлым и жэрдэм-кіз, мылъкукіз зыкъьшіцэзыгъэ-къуахэм я фіыщіэкіэ, а сыныр Тарэ къалэм къыдэувауэ шы-

ХабзэфІ зэрыхъуауэ, Къэрэ-шей-Шэрджэсым икІауэ Тарэ районым къыщыхутэ дэтхэнэ-ми и къалэн нэхъыщхьэу елъытэ а фэеплъ сыным екІуалІэу Черкес автоном областым по-литикэ зэхээехүэн ящІу 1930 гъэхэм ирахуа, Сыбырым икІуэда ди лъэпкъэгъухэм яхуэщыъуэныр. Дэри а хабзэм дытекlакъым.

Тарэ районым щыщ муслъымэн динырылажьэ имам Ахъмэт -

хьэжы, район администрацэм и ліыкіуэхэри тщіыгъуу, кхъэм декіуэліащ, хьэкъ зимыіэу декіуэліащ, хьэкъ зимыізу ягъэкіуэдахэм тхьэ дахуелъэ-іуащ, дыуэ тщіащ. Удз гъэгъахэр фэеплъ сыным тетлъхьащ.

Пологрудовэ. «Красный Черкес». Муслъымэныкхъэ...

Гупым ди пщэрылъ нэхъыщ-хьэхэм ящыщт Тарэ районым хыхьэ Пологрудовэ жылагъуэм дэт фэеплъ сыным декlуэлlэныр, зэхээехуэн ящlахэм я фэеплъым хуэфащэ пщlэ хуэтщlы ныр. Абы къыкіэльыкіуэу муслъымэныкхъэр здэщыіэ, адыгэхэмрэ абазэхэмрэ здэ-щыса Красный Черкес (е Сред-ний Имшегал) щіыпіэми дыкІуэн хуейт. Фэеплъ Іуэхугъуэхэм хиубы-

дэу, Пологрудовэ дэт сыным и пащхьэм пэкlу къыщызэрагъэ-пэщащ, къуажэ музейм «На-следие народов КЧР» гъэлъэгъуэныгъэр утыку къыщра-

Фэеплъ сыным деж удз гъэтьахэр щыдгьэтіыльа нэужь, ди гьуэгуанэм иунэтіащ Атиркэ жылагъуэмкіэ. Абдежми гуапэу къыщытпежьащ къуажэм дэт еджапіэми абы щылажьэ му-зейми я унафэщі Терещенкэ Иринэ зи пашэ егъэджакіуэ

Зэрыжытіауэ, къыкіэлъыкіуэ зэрыжыптауэ, кымгылынкуу къзувылар муслъымэнык-хъэрат, Средний Имшегал щы-піэрат. Сыт хуэдэ щіыпіэми лхыкі «трэкол» спецтранспор-тым драгъэтіысхъэри, «Крас-ный Черкес»-м дынэсащ. Имамым дыуэ дигъэщащ, КъурІз-ным и сурэхэм макъкІз къе-джащ, нэмэзри щищащ.

Хьэлъэт плъагъуну зи Іыхьлы ... Асэльэттльан вуну эм ныхылы сыбыр щынальэр увыіэпіз зыхуэхьуа Быж Исмелрэ Льэбышэ Радионрэ льэгуэжы-мыщхыкіз щысу Тхьэ зэрельэіур... Сыбырым къранат щы щалъхъэжа щіыпіэри ямыщіэ Исмел и шыпхъу ціыкіумрэ и къуэшымрэ, Радион и анэшхуэр.

Тхылъым пшыхь иращІэкІ

Илъэс куэдкІэ селэжьауэ, Сыбыр гъуэгум дытехьэным зы Сыбыр гьузгум дыгехьэным зы тхьэмахуэ нэхь имы!эжу дунейм кънтехьат «Забвению не подлежит» зыф!эсщ!а си тхылъыр. Гуалэ зэрысщыхъуатии, абы теухуа зэ!ущ!эр ялзу къыщызэрагъэлэщар Тарэ районраш. Ар щек!уэк!ар район библиотекэрщ. Абы и лэжьакіуэ Савицкая Евгение гум хыхьэу а Іуэхугъуэр иригъэкІуэкІащ.

«Политикэ зэхээехуэр - ди къэралым и тхыдэм и напэ-

кіуэці фіыціэхэм ящыщщ. А къэхъугъэ хьэлъэхэр щекіуэкіам ціыху мелуанхэр, лъэпкъ каам ціыху мелуанхэр, льэпкь куэд кіуэдащ, хьэзабышхуэ ятельащ. Абыхэм ящыщщ адыгэхэри абазэхэри. Ди льэп-кьэгьухэм, хэкуэгьухэм я щхьэ кърикіуар зыщыдгьэгъупщэнкіэ Іэмал иіэкъым. Мы тхылъыр - фэеплъыр, пэжыр хъумэным хуэсщІ хэлъхьэныгъэщ, зэхэзе-

хузсщі хэльхэныі вэщ, зэхэзе-хуэным хэкіуэдахэм яхуэтщі пщіэ, щіыхь инщ. Кавказымрэ Сыбырымрэ дяку дэлъ зэпыщіэныгъэхэм, къыдахъуа зэныбжьэгъугъэм лъабжьэ быдэ хуэзыщіа ди нэхъыжьхэр зыщыдгъэгъргщэ нэхыжыхэр зыщыдгьэгьупщэ хурнукым, кытщіэхуэну щіэблэми абыхэм я тхыдэр зэіэпахыпхээш», - жиіащ тхылыр зи іздакъзщізкіым. Тхылыр напэкіуэці 540-рэ мэхьу. Ар тхащ урысыбээкім адыгэбээкім. Іыхышу ээхэтщ. - Гъэщіэтьуэнщ, ауэ мы

адыгэозэки. іыхышу зэхэтц.
- Гъэщіргъуэнш, ауэ мы тхылъыр тхын щізэдзауэ щы-тащ иджы абы иува ещанэ Іы-хьэмкіэ, ищхьэкіз эк гугъу сща Хъупсырокъуз Аслъэнджэрийхэ я унагъуэм теухуамкіэ, «Мыліэр - ліы мэхъу» фіэщы-гъэціэр зиіэмкіэ. Япэ іыхьэм къыщыхьащ 2019

тьэм Сыбырым дызэрыщыауэ щытар, фэеплъ сыныр Полог-рудовэ къызэрыщызэlутхар...

ЕтІуанэ Іыхьэм иуващ журна-листхэм илъэс куэдым къриу-быдэу газетхэм къытрагъэдза тхыгъэхэр. КъШР-м икla лlыкlуэхэм

яшышхэр къытеувы аш шхьэж м унагъуэм игъэва гузэвэгъуэм. ФІыщІэ псалъэхэр хужаІащ дэІэпыкъуэгъу сыт щыгъуи къа-

дэтэлык уэг ыр сыл цыл уу ква-хуэхъу сыбырдэсхэм. Езы Тарэ районым щыпсэу-хэри: Варп Раисэ, Вольтер Да-нил, Котлячков Александр, Ал-феров Сергей сымэ гуапзу къыпэджэжащ тхыда фэеплъыр хъумэным хуэгъэзауэ адыгэхэмрэ абазэхэмрэ ялэжь ІуэхуфІхэм. Къыхагъэщащ тхылъыр къызэрыдэкіам мыхьэнэшхуэ зэриіэр.

Нэгузыужьхэр

Сыбырым щыдгъэкІуа пІа-лъэр гукъэкІыж хьэлъэхэм я закъуэкъым гъэнщІауэ зэрыщытар. Тарэ район администрацэм щэнхабээмкІэ и къудамэм нэгузыужь программи къытху-зэригъэпэщат. Дагъэлъэгъуащ а щІыналъэм ит, ныбжьышхуэ зиlэ Екатерининскэ къуажэр, абы и lэхэлъахэм ит щlыуэпс лъагъуэхэр, музейр; Баженовэ льагьуэхэр, музейр; Баже́новэ дэт, щыхь щапі фермэр. Ныб-жьышхуэ зиіэ, гъэ къакіуэ илъэс 430-рэ ирикъуну Тарэ къалэр къулейщ музейкіэ. Ап-хуэдэу, нэгузыужь программэм къриубыдзу деблэгъащ Тарэ тхыдэ-краеведческэ музейм, «Град Тарский» зи фіэщыгьэ-ціэ, дээ-тхыдэ клубым, Спасскэ кафедральнэ Соборым, Те-кіуэныгъэм и паркым, Тарэ къа-лэм Къыщыххуа, зи сабиигъуэр шызыгъяскіуа совет артист гъузщызыгъэкІуа совет артист гъуз-зэджэ Ульянов Михаил и унэмузейм, Севернэ драматиче-скэ театрым. Драгъэблэгъащ икІи хуабжьу дитхьэкъуащ сурэтыщі Жемалдиновым Тарэ художественнэ музейм къыщы-зэlуиха и гъэлъэгъуэныгъэм.

Нэгузыужь зекІуэм а махуэм кізух хуэхъуащ Тарэ районым ит библиотекэ нэхъыфіхэм ящы-щу къалъытэ къалэ купсэ тхылъ

шу кългыяты кулсэ тхыль хумапіэр.
Къыкіэлъыкіуэ махуэм, Омск кълэм и тхыдэ щіыпіэхэми ды-къыщрашэкіащ. Ди льэјукіэ дашащ Омск кълэм политикэ захэзехуэным хэкіуэда псоми я фэеплъу дэтым. Залымыгъэ хэлъу ягъэкіуэдахэм дахуэщы-гъуащ, удз гъэгъа щыдгъэ-тіылъащ абдеж. Нэгузыужым къриубыдэу

тлъэгъуамрэ зэхэтхамрэ ди гур ихьэхуащ. Зэрыжаlэу, гу къаб-зэм къыбгъэдэкlыу ящlа lyэху дахэр гу щІагъым нэсащ

АБИДОКЪУЭ Люсанэ, Омск-Тарэ-Черкесск.

• Псэущхьэхэр

Былътырыку

Псэущхьэк і эмэхэм ящыщщ. И кіыхьагъыр сантиметр 80 -104-м, и хьэлъагъыр килограмм 12 – 24-м нос. И лъакъуэхэр піащэщ, къаруушхуэ яхэлъщ, жыжьэу мэлъэф, макъ лъэпкъ имыщіу къекіухьыф, псынщізуи мажэ. Нэхъыбэу щыпсэур

къурш љагэхэрш, мэзхэрш. Былътырыкур ди щіыпіэм щымащіэ дыдэщ. Гугъу лъэпкъ демыхьу и шхыныг-ыуэхэм хегьэхьэ мэз бжэныр, мээыкхьуэр, былымыр, дзыгъуэхэр, хьэпшхупшхэр, бзухэр. Жыпіэнурамэ, мэзым щыпсэу псэущхээхэм и зэранышхуэ ирегьэкі. Езым тельэ дхэх иіэщ – и фэр къэбгьэсэбэп мэхъу, ауэ зэрымащіэм къыхэкіыу апхуэдэ сэбэпынагь ди деж щиіэкъым. Былътырыкур илъэс 25-м нэблагъэхукІэ мэпсэу.

КІэртІофрэ кхъуей цІынэрэ зыдэлъ дэлэн

щІыІу, кхъуей цІынэр тыкъыр цІыкІуурэ зэпаупщІ. А псори лыхьэжым щабэу щІазэпаупщі. А псори лыхьэжым щарэу щіа-трыкі, тепцэчышхуэм иральхьэ, шыгьу, шыбжий, джэдгын хальхьэ, фіыуэ зэ-хагьэзэрыхь. Іэшкіэ ящіри ягьэтіыль. Итіанэ пщагьэ зыхэль тхьэв яху, абы кіэртіоф Іэшкіэ тральхьэ, тхьэв кіапэ-хэр зэкіэрагьэпщіэжри, хулхьэкіэ хэр-рейуэ яху, и Іуагьыр см 2 хуэдизу. Да-гьэ зыщыхуа тебэм иральхьэри, захуэ ящіыж. И кум сапэкіэ гьуанэ хуащі, хы-хитьзм мартьзукалых хьэхыр хъхуу лакъкулъэм ирагъэувэри, хьэзыр хъуху, дакъ-икъи 10 - 11-кІэ, ягъажьэ. Тебэр къытра-

CAN ANUIS ITCANS

икъи 10 - 11-кіз, ягъажьэ. 1еоэр кьытра-кыж, дэлэным тхъуціынэ щахуэ, Іыкьэурэ зэпаупщіри, хуабэу яшх, шатэ и гъусэу. *Халъкъзхэ*р: Ткээвын: гуэдэ хьэжы-гъзу - г 400, псыуэ - г 200, пщагъзу - г 10, джэдыкізу – ныкъуэ, фошыгъуу, шыгъуу -

КЪУБАТИЙ Борис.

Прозэу тха усэ

Сыту пІэрэт?

ЩІалэ цІыкІум, зредзыхри, абдж къутахуэ лыдыр къеп-Абы пэмыжыжьэу щыт адэш-

хуэр мэкІий:

- ХыфІэдзэ, абы уиуІэнущ! ХыфІэдзэ иджыпсту!

Сабийр зэрылъэлъу мэды-хьэшх, и нитІым уафэ щхъуантІэ джабэ зырыз къыщІэцІыщ-хъукІыу, ауэ абдж къутахуэр хыфІидзэркъым.

ХыфІэдзэ жысіакъэ!

- Хыфіэдзэ дээ Хыфіидзакъым. ^-ошұуэм лъэбакъуэхъуу

... ЩІалэ цІыкІум зигъэхъейр-

КІыр-кІыр-кІыркІ!.. кіыр-кіыркі!.. – псынэ макъ жьгъыру псыгъуэм и пыудахуэ хужь хъурей цІыкІухэр сабийм худэплъейуэ зэхэт удзхэм щы-ГЪЭ ЗЫРЫЗЫХХЭ ЯХУОХЪУ.

A щыгъэ цІыкіухэр лъапэкіэ къыпигъэлъэлърэ теувэжу, абыи гу лъимытэххэу макlуэ адэшхуэр.

МэІэбэри, Hoc. уэрылъхур Іэ лъэныкъуэкІэ къеубыд. Адрей Іэ лъэныкъуэмкіз зешэщі. Ауэ... сабийр інті-кіз къеубыдри, гъунэгъу дыдэу зрешаліз, и Іупэри щіалэ ціыкіум и тхьэкіумэм хуехь – зы щэху гуэр жријэну къыпфіэщіу.

Пэж дыдэу, абдж къута-хуэри щалэ цыкіум асыхьэту хыф Іедзэж.

Сыту пІэрэт – апхуэдиз къару зиІэ псалъэу абы жриІар?

жриІэххатэкъым: бийм и тхьэкlумэ кlапэ тlэкlум щабэ дыдэу зы ба цlыкlу за-

КЪЭЖЭР Хьэмид.

къуэ хуищІауэ аркъудейт.

• ЖыІэгъуэхэр

Мардэншэ дуней

Адыгэбзэр сфІэтхьэмыщкІэщ, щхьэгъэузыр ирипсалъэу зэхэсхмэ

льзу зэхэсхмэ.

+ Акъыл мащіэр къелыжу зрикъум мылъкукіз зигъэнщіыркъым.

+ Къаугъэ лъыхъуэм фізгъэнапіз къегъуэт, кіуздыжыпіи хуохъу.

♦Лъэхъуэщым къудеймэ, урисын хъыжьагъэр ик агъэщ.

Насыпыр зыхуэмыфащэм пэщіэхуэмэ, зеиншэу мэкІ уэдыж.

мэкіуэдыж.

• Ныбэизыр ныбэныкъуэ
хьумэ, и кіэн къикіащ:
ціыху къыхэкіыжынщ.

• Акъылкіэ факъырэр факъуапіи иіэкъым.

• Щыуагъэ зыіэщіэмыкі

жыруагы зылыштымыкг щырактым, гу лъатэмэ. ♦Усэр хъарзынэщ усактуэм хьэл-щэнктэ ефтэктмэ.

◆ЩапхъэфІыр лъапсейщ, цІыхур нэпсейщ.

Дызыхуэныкъуэм дыхуэ-дэгущ, къэнам тхьэкlумэр хуэгъэкlащ.

∧уэгьэкіащ. ♦БгъэзэкІуэж хъуну щыуа-гъэр зыужьыныгъэм и гъуэгуш

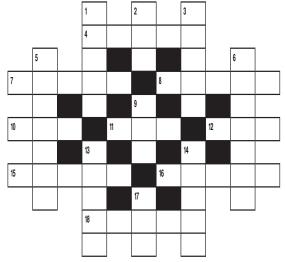
БЕЙТЫГЪУЭН Сэфарбий.

Екіуэкіыу: 4. Адыгэ лъэпкъ шхыныгъузхэу лы гъэжьа шыпс зыщіэщіыхыа. 7. Цым, шылэм къыхэщіыкіауэ зыгуэр ираду, ирадыжу къагьэсэбэп хьэпшып. 8. Мафіз ээщізэыгъанэ тхъуэбзащхъуз зыпылъ пхъэ ласкіз. 10. Унагъуз ізщ ціыкіу, бжэн лізужьыгъуэ, бжьакъуэшхуэ тету. 11. Хьэпщхупщхэм ящынщи, хъы ищіым, бадээ сыт къиубыдурэ ишхыу. 12. Зыгуэр иса нэужь, сабэ шіыкізу, щащуу къанэ сауз. 15. Мэз джэд лізужьыгъуз. 16. Зи кур шэдыбжь теллъэ иізу зекіуэ, макъамы къызэрыкі ізмэпсымэ. 18. Азием, Ищхъэрэ Африкэм щыпсэу ем, Ищхъэрэ Африкэм щыпсэу

Къехыу: 1. Щыхь ин лъэпкъ 2. Узэпхырыплъ хъууэ пшахъуэ гъэткіуам къыхэщіыкіа пкъыгьээкуам кыркызшыка ткыргыуа духыгьубжэну хальхьэ, хьэкъущыкъу къыхащыкі, нэгьуэщіу къагъэсэбэп З. Пастэ, мырамысэ сыт хуэдэхэр щащікіз зэрызэіащіз пхъэ хьэнцэ ціыкіу. **5**. Псы іуфэхэм, чыцэхэм, мэкъупіэхэм щыпсэу чыцахэм, мэкъупізхэм щыпсэу бзу льэпкъ, фіыуэ мылъэтэ-фу. 6. Іэпхъуамбэм телъ къупщхьэ піащіэ. 9. И лымрэ и джэдыкіэмрэ щхьэкіэ унэм щагъэхъу дамэ зытет псэущхьэ. 13. Егъэзыхыгъуэ мащіэ зиіэ бгы, хэіэтыкіа. 14. Дыгъэ къухьогъуэмрэ пшапэ зэхэуэгъуэмрэ яку дэлъ зэманыр. 17. Зыгуэр зэрыпках, зэраугъуэн Іэмэпсымэ. Іэмэпсымэ.

> Зэхэзылъхьар БИЦУ Жаннэш

Псалъэзэблэдз

ЩэкІуэгъуэм и 4-м ди газетым тета псалъэзэблэдзым и жэуапхэр:

Екіуэкіыу: 5. Жыгей. 6. Альтес. 7. Убых. 9. Гъуэмб. 12. Къа-тхъэнсулыкъу. 13. Урыху. 14. Тафэ. 17. Къуапціэ. 19. Къуентхъ. *Къехыу*: 1. Бжы. 2. Яе. 3. Гулъ. 4. Псы. 8. Батыр. 10. Мылыф. 11. Гъунэ. 15. Акъужь. 16. Пхъы. *18*. Ціэ. 20. Егъу.

• Фэ фщІэрэ?

Нысэлъагъу

Нысашэ дауэдапцэхэм щыщ хабзэщ. Нысэлъагъур тly мэхъу. Ипэ зэманым зи нэчыхь ятха хъыджэбэыр къамышэу зы илъэскіэ дакъамышэу зы ильэскіэ да-гъэсыжу щытаці. А піалъэм къриубыдэу нэчыхь зыхуатха щіалэм и къуэш, и шыпхъу, благъэ щіалэгъуалэ я гъусэу, хъыджэбзым и деж кіуэрти, ялъагъурт, и узыншагъэ, и Іуэху зытет зрагъащІэрт.

Іузху зытет зрагъащіэрт.
Етіуанэ нысэльагтур зыхузээр хъыджэбзым и адэанэм ар дыщасэ яшэжауэ щыщыіэрат. Абы щыгуэ нысэльагту кіухэм
хъыджэбзым и адэ-анэм,
унагъуэм исхэм тыгъэ гуэрхэр хуахьырт. Псалъэм папщіэ, къэпталыпхъэ, бостеяпхъэ, вакъэ, напэ!элъэщі,
нэгъуэщіхэр. Октябрь революцэм иужькіэ хъыджэбзыр къашэу итіанэ нэчыхьыр
ятхыу зэрыщіадзэрэ япэ ятхыу зэрыщіадзэрэ япэ нысэлъагъу хабзэр кіуэды-жащ, етіуанэр щыіэщ.

• ГушыІэхэр

Шэрэ къэбрэ

ФатІимэ я гъунэгъу фызым

еджэрт:
- Марусэ! Къэб пшхынумэ, шэ къэхьи, къакіуэ! Къэб бэлыхь згъэващ. Маруси къыжри!эрт:

 Алыхь, сшхынтэм къэб, ауэ шэр имыкіуту нысхуэхьыну-

Фатіимэ абы педзыж: - Къэбыр хьэлыуащэу къыщІэкІащ. Несхьэжьэмэ, зыпкърылъэлъынущи, нэсхь

хъунукъым. - Ана... мыгъуэ, атІэ дауэ

хъуну? Ярэби, Фатіимэрэ Марусэрэ зыгуэркіэ зэгурыіуэу шэмрэ къэбымрэ зэдашхауэ піэрэ? Абы и пэжыпіэр къызжезыіэм мэгъэрыш хуэсщіынт!

Диіэну піэрэ насып?

Хъыджэбзыр фІыуэ илъагъу

жівлям еупщіащ:
- Сыт лъагъуныгъэр зищіысыр?
- Лъагъуныгъэр - насыпщ.

- Атіэ, дэ диіэну піэрэ насып? - Диіэнущ, лъагъуныгъэ ди-

БЕКЪУЛ Барэсбий.

Зэныбжьэгъугъэм толажьэ

«Созвездие дружбы» фіэщыгъэм шіэт XIII дунейпсо Артийскэ зэпеуэм щытекІуахэр Налшык щагъэлъэпІащ.

ЖЭПУЭГЪУЭМ и 27 - 30-хэм Налшык шекІуэкІаш Урысейм ЖЭПУЭГЪУЭМ и 27 - 30-хэм Налшык щек/уэк/ащ Урысейм ис лъэпкъхэм я щэнхабээ хъугъуэф/ыгъуэхэр хъумэным, егъэф/эк/уэным, лъэпкъхэм яку дэлъ зэныбжьэгъугъэр гъэбыдэным, ахэр ф/ы и лъэныкъуэк/э нэхъыбэм къегъэц/ыхуным хуэгъэпса зэпеуэ. Абы хэтащ Москва, Брянск, Астрэхъан, Сочэ, Волгоград, Ростов щ/ыналъэм, Кавказ Ишхъэрэм хыхъэ республикэхэм я къэфак/уэ гутгхэмрэ уэрэджы/ак/уэхэмрэ. КъВР-м гъуазджэхэмк/э щ/ыкъ зи/э и лэжъак/уэ, академик, ЮНЕСКО-м хэт, Дунейпсо Артийскэ комитетым и унафэщ/ым къуалээ рейтыгътуэм I зуес къышылсалъэм зэпеуэм и къэг

лым дежкіз гугъу лъэхъэнэм мы зэпеуэм и фіыгъэкіз иджыри зэ зыхэтщіащ зэныбжьэгъугъэм, зэгурыіуэныгъэм я Іэфіыр, абы и мыхьэнэшхүэ зэриІэр.

Зэпеуэм къыхэжаныкlахэм щІыхь тхылърэ дыщэ медалрэ хуагъэфэщащ, гупхэм я унафэщІхэм – фІыщІэ тхылъхэр ира-

Я ІэщІагъэм къыщагъэлъэгъуа зэфІэкІ лъагэм, егъэджэнын ізщіагьзм къвіщагьзльэгьуа зэфізкі льагэм, егьзджэнь-гьз јузхум щаје экъулізныгьзхэм папціз - «Лауреат Артиады народов России» дыщэ медалымрэ «Балетмейстер года -2023» ціз льапіэр хуагьзфэщащ: Хъущт Фатіимя («Адыги» щапхьз зытрах къэфакіуз гуп), Мэремыкьуэ Артур («Насып» льэпкь къафэхэмкіэ щапхьз зытрах гуп), Мякишевэ Свет-ланэ («Малиновый рай» къэфакіуз гуп), Мыз Хьэжмурат («Стэуч» сабий къэфакіуз гуп).

«Творческо щіалогьуалом щіыхь зиіэ я гъэсакіуэ» ціэ лъа-піэмрэ дыщэ медалхэмрэ хуагъэфэщащ: Уджыхъу Давид, Донец Александрэ, Тимошенкэ Ларисэ, Рамазановэ Зайтун, Дэбагъуэ Фатіммэ, Муцаевэ Седэ, Бэрзэдж Беллэ, Бэрбэч Светланэ сымэ.

«Созвездие Дружбы» зэпеуэм и Гран-прир «Музыкэ» лізу-жьыгъуэмкіз хуагъэфэщащ: Дагъыстэным щыщ «Эхо гор» гупым (унафэщіыр Муталимов Хъалидщ), Брянск къикіа «Лукошко» гупым (я унафэщіхэр:Луговэ Людмилэрэ Бондаревэ

Бейтыгъуэн lavec запеуам хатахам ехъуахъуащ заужьыну, ефіэкіуэну, ехъуэліэныгъэ щымыщіэну

ШОМАХУЭ Залинэ.

УнафэщІ-редактор

Зы илъэсым газетыр 156-рэ къыдокі. (12+)

ШИРДИЙ Маринэ ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым – 42-56-19; унафэщI-редакторхэм - 40-48-54, 40-06-33; Газетыр 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 19-м Печатым и хуитыныгъэр хъумэнымк!э Къэбэрдей-Балъкъэр щіыналъэ !уэху-щ!ап!эм ПИ № ТУ07-00117-м щ!эту ятжэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66

УФ-м Дзюдомкіэ и федерацэм и пресс-іуэхущіапіэм къы-зэритамкіэ, Налшык къалэм и «Гладиатор» спорт комплексыш-хуэм иджыблагъэ щекіуэкіащ Социалист Лэжьыгъэм и Ліыхъужь Ахъмэт Мусэбий и фэ-еплъ урысейпсо зэхьэзэхуэ.

КЪЭРАЛЫМ и шІыналъэхэм КЬЗРАЛЫМ и щыналъзхэм ящышу 12-м я дзюдоист ныб-жыш(эу (илъэс 21-рэ иримы-къуахэр) 200-м щ/игъу кърихъэ-ліащ абы. Щ/алэхэри хъыджэбэ-хэри я хъэльагъ елъытауэ гуп 13-у гуэшауэ щытащ. Къэбэрдей-Балъкъэрым и бэ-

накіуэ ныбжыыщізхэм медаль 11 къыщахьащ а зэхьэзэхуэм. Килограмм 55-рэ хъухэм я деж япэ увыпізр щиубыдащ Байрамкулов Алим. Етіуанэ увыпізм дэкіуеящ Уэсмэн Алихъан (кг 55-рэ), Жангоразов Солтан (кг 73-рэ), Макъзауэ Рустам (кг 81-рэ), Алхуд Сулеймэн (кг 100) сымэ. Домбеякъ медалыр къахьащ Мисировэ Каринэ (кг 52-рэ), Жэмыхъуэ Марат (кг 66-рэ), Текіужь накіуэ ныбжыші эхэм медаль 11

Ахъмэт Мусэбий и фэеплъ зэпеуэм

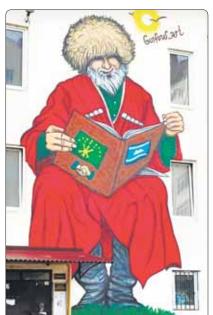

Астемыр (кг 81-рэ), Къанкъул Давид (кг 90), Къуныжь Ролан (кг 100), Балъкъыз Залым (кг 100)

Къыхэдгъэщынщи, Ахъмэт Мусэбий и фэеплъ зэхьэзэхуэм и кlэух зэlущlэм нэсахэм Іэмал ягъуэтащ Урысей Федерацэм пашэныгъэр щыубыдыным хузу-нэтlауэ щэкlуэгъуэм и 23 - 26-хэм Тулэ къалэм щек1уэк1ыну зэпеуэм хэтыну.

ХЬЭШЫКЪУЕЙ Олег.

И Іззагъэкіз жылэр егъэдахэ

Зылъагъу псори ехъуапсэу мы махуэхэм интер-ет напэкlуэцlхэм къыщрахьэкl Налшык къалэм

нет напэкіўэціхэм къыщрахьэкі Налішык къалэм дэт, къат куэду эзтет зы унэм тращішхва сурэтыр. Арт-объектым и дахагъымрэ и мыхьэнэмрэ темыпсэлъыхьрэ мы сурэтхэр зыіэлызымыхрэ щыіэжкъым. Шэч хэмылъу дахэ хъуащ сурэтыр, нэхьыбэжу узыщыгуфіыкіыр сурэтыщіым абы щімлъхва гупсысэращ. Къэбэрдей-Балькъэрым ис лъэлкъхэм я тхыдэр шиджыкіыж хуэдэу, бгырыс ліыжьым тхылъ иіыгъщ адыгэ, балъкъэр ныпхэр и жинтым тету. Абыкіэ сурэтыщіым жиіэну зыхуелр ди лъахэм лъэлкъ зэгурыіуэныгъэр, заныбжьэгъугъэр зэрышытелщэрш. Абы къыдэкіуэтей щіэблэм гу лъатэм дадэм и гупсысэхэм псэкіэ щіэлэдіуныр щхьэлэш. Арыншаўи хъунукъым, нэм илъагъу а дахагъэм псэкіэ нэхъ къабэз, къулей, іущ уещі.

уоді. Хэт хъуну мыпхуэдэ лэжьыгъэхэмкіэ дызыгъэгу-фіэ сурэтыщіыр? Ар а Іэщіагъэр и псэм фіэфіу къыхихыу, гугъу демыхьу зыхуэзыгъэса Гъурф Ре-

натщ. Ренат и хъэтlыр къыщаціыху хъуащ республи-кэм. Сыт щхьэкіэ жыпіэмэ, бтырыс дадэр абы и ппэ лэжьыгъэкъым. Алхуэдэ дыдэу нэр піэпихыу екіу хъуащ Ренат Нарткъалэ щищіа сурэтри. Техник ныбжьэщіэхэм я станцым и унэшхуэм абы трищіыхьащ космонавт ціэрыіуэ Гагарин Юрийрэ «Восток-і» хъэрш кхъухьымрэ. Сурэтым нэрылъа-тъм пивші упысей космонавты ягам укаэлішьм. гъу пщещІ урысей космонавтыр япэу хьэршым

Индексыр П 5894 ● Тиражыр 1.625 ● Заказыр №2464

зэрылъэтар. Мыр Техник ныбжьышІэхэм я станцым и мызакъуэу, Нарткъалэ псом и Іуплъапіэ тельыджэ хъуащ, унэр къалэкум зэритым къыхэкіыу. Апхуэдэүи Аруан районым ис, техникэ моделирова ние, робототехника, астрономие, биологие, анима-цие јащјагъэхэм дахъэх щјалэгъуалэм дамыгъэ лъэщ яхуэхънунш, «Быдэу си фіэщ мэхъу Гага-риным и граффитим ди щјэблэр куэдым зэрытририным и грасфигим ди щізогізр куздым зэрыі риг-гьэгушхузнум, космонавтым зэгуэр Совет Союзыр дуней псом цізрыіуэ зэрыщищіам хуэдзу, ди щіа-лэгьуалэми къыхах Іэщіагьэмкіз къэралым и пщізр яізтыну зэрыхущіакъуну», - жиіащ Аруан район администрацэм и Ізтащхьэм и къуэдзэ Цо-кіыл Азэмэт.

Апхуэдэ лэжьыгъэ дахэкіэ Ренат игъэгуфіащ

Алхуэдэ лэжыгъэ дахэкіэ Ренат игъэгуфіащ псыгуэнсурасхэри. Къражакум ит, метр 14 зи лъа-гагъ псы чэщанэм иджы пасэрей теплъэ иlэ хъуащ. Абы и бгъум къыщыт бгъэныщхъэ унэ ціыкіуми адыгэ фащокі зуэла щіалэрэ пщащэрэ къызэдэфэ щіыкізу сурэт екіу трищіыхъащ. Алхуэдэ щіыкізкіэ куэдым къаціыхуащ сурэтыщі Гъурф Ренат. Абы шхапіэхэм, унэхэм, сабий гъэса-пізхэм я блынхэр, къат куэду зэтет унэхэм я пщіан-гізхэр егъэщіэращіэ. Ди республикэм и мызакъуэу, Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ щіыналъэми къыща-щіа щіалэм и іздакъэщізкіхэр. Иджыблагъэ Ингуш Республикэм къызэрымыкікуар идху шилаш «Джу-Республикэм къызэрымыкІуэу дахэу щилащ «Джу-

манджи» шхапіз иныр. Ренат и тхэкіэр адрей сурэтыщіхэм ещхькъым

манджиг шкапа ипар.
Ренат и тхякірэ адрей сурэтыщіхэм ещхькъым. Абы жыпхъэ гуэрхэр, эскизхэр, проекторхэр къигьэсэбэпкъым. Атіэ, лэчымкіз иретхъэри, ар зэмыфэгъухэмкіз елэж. Ущыуэну хуитыныгьэ уиіэкъым алхуэдэ лэжьэкіэр къыщыбгъэсэбэпым деж. Арагъэнц зэчий жыхуаіэжри, Ренат и Ізмрэ и нэмрэ фізкіа хэмыту а псор дахэу зэрегъзэзхуэф. Метр зэбгъузанатіз 400 хъу бетонхэм махуэ 14-м къриубыдэу сурэтхэр трищіыхьащ щідлэм. Тэурфым итхээр јуэхугъуэ ээмылізужьыгъуэ куэдым теухуащ, сабийхэр зэрытеуни, балигъхэм я дежкіз мыхьэнэшхуэ зиіи ещіыф, жыпіэнуракъэ, реализм стилым къыщегъэжьауэ сюрреализмым нэсыжу тхэным хуэіэмжьш. Хуабжыу гукъинэж хъуат абы коронавирус уз зэрыціалэм и зэманым блынхэм трищіыхьауэ щыта «Хэт къуаншэр?», «Щхьэгъўбжэм укъыдэпльмэ, плагъур» жыхуиіз и сурэтхэри.

«щхьогърожми укъыдэплъма, плагъур» жыхуиіз и сурэтхэри.
Ренат и зэфіэкікіи зэчийкіи зыми емыщхь сурэтыщіщ. А Іуэхум зэрыпэрыхьэрэ куэд мыщіами, лэжьыгъэ гъэщіэгъуэнхэр, гукъинэжхэр и Іздакъз къыщзыкіащ. Нэхъыщхьэращи, дунейр егъэдахэ, къалэхэмрэ къуажэхэмрэ егъэщіэращіэ, ціыхухэр егъэгуфіэ.

НЭШЭПЫЛЖЭ Замила

НЭШІЭПЫДЖЭ Замирэ.

Газетым Іэ щытрадзар сыхьэт 18.00-рщ.

ди хэшіапіэр 360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и цІэр зезыхьэ уэрам, 5, ебгъуанэ - епщіанэ къатхэр.

«Издательство «Южный регион» ООО-м щытрадзащ. 357600, Ставрополь край, Есэнтіыгу къалэ, Никольскэ уэрам, 5-А